વિજય કળા

સ્વરાજ્ય પ્રાપ્તિનો માર્ગ શીખવનાર

એક સરળ ગ્રંથ.

કર્તા અને પ્રકાશક

ઝવેરી [illegible] પટીઆણી.

[illegible]

કર્તા.

મુંબઈ.

[illegible]

કિંમત રૂપિયા બે.

ઉત્સર્ગ.

[illegible] દાનવીર.

શેઠ [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

બા. બા. મહીયાણી

લેખક

બે બોલ.

"વિજય કળા"ને મળતાં પુસ્તકો અંગ્રેજીમાં મી. માર્ડેન નામના લેખકની કલમે લખાએલાં મળી આવે છે; તે પુસ્તકોનો વિષય પણ "વિજયકળા"ના પુસ્તક જેવોજ અને કોઈ કોઈ ભાગ પણ તેવીજ તેજ અને સચોટ. જેણે એ પુસ્તકો વાંચ્યા હશે તેને તેમાં "વિજય કળા"નાં વસ્તુ અને શૈલી એ બે વિષે ઘણું સામ્ય દેખાશે.

"વિજયકળા"નું કોઇપણ પાનું લ્યો અને મનન પૂર્વક વાંચોઃ વાંચી તેના પર ફરી વિચાર કરોઃ વિચાર કરી તે પ્રમાણે વર્તવાનો નિશ્ચય કરોઃ નિશ્ચય કરી તે પ્રમાણે વર્તો અને વર્તી તેનું પરિણામ જુઓ. માત્ર આટલીજ ક્રિયા એમાં બતાવેલા રસ્તાનું સાચાપણું સાબિત કરી આપવા બસ છે.

"વિજયકળા"નો વિષય નથી ઐતિહાસિક કે નથી નવલકથાને લગતો માત્ર નૈતિક છે, છતાં તેનું પ્રતિપાદન એવી સારી રીતે કરવામાં આવ્યું છે કે ઇતિહાસનો રસ ને નવલકથાની મઝા બન્નેને તે ભુલાવી દે છે. આખા પુસ્તકમાં એક પણ પેરેગ્રાફ એવો નથી કે જે વાંચતા

પ્રસ્તાવના.

"પારસમણિ"ને પ્રગટ કર્યા બાદ તેની જે મોટી માંગણી, કેટલાક વર્તમાન પત્રમાં તેની જાહેર ખબર આપ્યા વગર થઇ હતી, તે ઉપરથી મને માનવાને કારણ છે કે મનુષ્ય માત્ર નવલ કથાઓ-માંજ રસ લે છે એ માન્યતામાં સંપૂર્ણ સત્ય નથી. એ સંબંધમાં જે અનેક પત્રો, અને વખાણના સર્ટીફીકેટો હિંદુસ્થાનના એક છેડાથી બીજા છેડા સુધીના અનેક દૂરનાં ગામોમાંથી મને મળ્યા છે તે એજ દેખાડે છે કે જનસમુહનો એક મોટો ભાગ પોતાને અને પોતાના દેશને ઉચ્ચ પદ પર મુકવા તલસી રહ્યો છે, પણ તેને તે માર્ગ જડતો નથી–શોધવા છતાં મળતો નથી અને તેથી સર્વત્ર નાસીપાસીની છાયા છવાઇ રહી છે.

એ બીના એમ પણ સાબીત કરે છે કે લોકોમાં જાગૃતિ આવી છે, તે છતાં તેઓની ખુલ્લી આંખો, જમાનાઓ થયા એવા અંધકારથી ઝાંખ મારી ગઇ છે. કે તેઓને પોતાની ઉન્નતિનો માર્ગ શોધવામાં મુશ્કેલી નડે છે અને તે માટેની ઉત્કૃષ્ટ ઇચ્છા છતાં, તે મળી શકતો નથી. જમાનાઓ થયાં જે જનસમુહ, સ્વતંત્રતાને બદલે ગુલામી-માંજ આનંદ માની રહ્યો હોય, તેને એ માર્ગ નહિ જડે તે સ્વભાવિક છે, અને તે શોધવામાં સરળતા થાય અને મળે તે માટે તે માટેજ "પારસમણિ"ના અનુસંધાન રૂપે આ "વિચારરત્ન" સમર્પવામાં આવી છે.

જેઓએ "પારસમણિ" વાંચી હશે તેઓને આ પુસ્તક વાંચતાં, તે સમજવામાં મુશ્કેલી નહિ નડે: પણ જેઓએ "પારસમણિ"નું પુસ્તક નહિ વાંચ્યું હોય તેઓને તે વાંચ્યા બાદ, આ પુસ્તક વાંચતાં લાભ થશે એવી ખાત્રી છે.

"શું જીવન સંભારી શકાય છે ?" "શું રોગ ઉપર જય મેળવી શકાય છે ?" "શું ટેવો અને આદતો ઉપર જીત મેળવી શકાશે ?" "શું ગરીબાઈ દૂર કરી શકાશે ?" તે દરેકના જવાબ રૂપ આ પુસ્તક છે, એમ જણાવતાં મને સંતોષ થાય છે. વેપારમાં, ધંધામાં, સુખમાં કે પ્રેમમાં જે કોઈને નિરાશા મળી હોય, તેઓને આ પુસ્તકમાં તેમનો જીવન પ્રવાહ ફેરવનાર ઘણીજ આશા મળશે. તેઓને હું જુદા પત્રોથી જે નથી જણાવી શક્યો, તે આ પુસ્તક તેમને જણાવશે.

વિજય મેળવવાના અનેક માર્ગોનો પાયો આ પુસ્તકમાં એટલી તો સરળતાથી બતાવ્યો છે કે નાનું બાળક કે મોટો વિદ્વાન તે સમજી શકશે. જે ક્રિયાઓ આ પુસ્તક દરમિયાન લખી છે તે એટલી તો સરળ અને સહેલી છે કે તે કોઈ પણ કરી શકશે; તે માટે કોઈને એક પાઈનો પણ વધુ ખર્ચ કરવો નહિ પડે એમ હું દરેકને ખાત્રી આપું છું.

આપણામાં સર્વત્ર નાસીપાસી નાહિંમત બાયલાપણું અને ગુલામી વિચારો ફેલાયા હોવાથીજ આપણી અધોગતિ થઈ છે; એ દૂર કરવા માટેના અનેક ઉપાયો આ પુસ્તકમાં છે. તે અધોગતિ દૂર થતાં, એક એવી પ્રજા આપણામાંથીજ ઉત્પન્ન થશે કે જે આખી દુનિયાને ચકિત કરશે. હાલમાં તો આ પુસ્તક લેવું કરવામાં થોડુંક પણ કારગત થશે તો મારા જીવન અને મારી મહેનતનું, કંઈક સાર્થક થયું એમ હું માનીશ.

મારી એવી પણ માન્યતા છે કે આપણા કેળવણી ખાતાઓએ, રાષ્ટ્રીય શિક્ષણ સાથે આવાં પુસ્તકો, પોતાના હસ્તકની શાળાઓમાં ચલાવવા જોઈએ કે જેથી બાળપણથીજ બાળકોમાં હિંમત અને આત્મવિશ્વાસ ખીલતાં તેઓ મોટી ઉમ્મરે મહાન મનુષ્યો થઈ શકે. લાયબ્રેરીઓમાં પણ આવા પુસ્તકોની ખાસ વધુ સંખ્યા

છે. વિષય [illegible] છે કે તે લેખની કે તે ભાષાંતરની કુશળ મેળવી નથી, તેમને " વિષય કયા " ભાષાના [illegible] મારે [illegible]. [illegible] થઈ છે. અને આપણે કહી

પુસ્તકમાં તેઓશ્રીએ [illegible] કહી જાય એ અસંબંધિત નથી. [illegible] પણ તેઓ તેમ કહે: ઈતિહાસમાંથી [illegible] ટીકા કરતાં અને પુસ્તકની [illegible] માનવા હોય. તેઓએ તે ઉપર ટીકા કરતાં [illegible] તેમાંથી [illegible] સ્થિતિ [illegible] તેમને [illegible] છે; [illegible] પણ એક [illegible] ઉપર ટીકા કરે તેમાં અને [illegible] પણ [illegible] નથી; [illegible] ઉતારા [illegible] છે ?

પુસ્તકની [illegible] " કે લેખ " લખી અને [illegible] કરનાર મુંબઈની [illegible] શ્રી [illegible] મોહનલાલ [illegible] યુનિવર્સિટીના શ્રી [illegible] અને મેસર્સ [illegible] જરૂર જોઈએ, પુસ્તકના [illegible] સુધારવામાં અને જે [illegible] આપી છે, તે માટે હું તેમનો આભારી છું.

લી.

મહાવીર જયંતિ
વીર સંવત ૨૪૪૫
વિક્રમ સંવત ૧૯૭૫

જો વિષય ચર્ચ્યો છે તે જોવાની કે તે આલેખવાની ફુરસદ મેળવી નથી, તેમને "વિજય કળા" મહાત્મા ગાંધીજીનો માર્ગ ખુલ્લો દેખાડવામાં કારણભૂત થશે તો મને આનંદ થશે.

પુસ્તકમાં જોડણીની ભૂલો રહી જાય એ અસંભવિત નથી; પણ જેઓ તેજ ભૂલો શોધવામાંજ પોતાનું કર્તવ્ય પૂરું થયું માનતા હોય, તેઓએ તે ઉપર ટીકા કરવામાં અને પુસ્તકની વસ્તુ સ્થિતિ ભૂલી જવામાં જ તેમને લાભ છે; તેમાંજ તેમના "હું" ની ફરજ સમાયલી છે, એટલે તેઓ તે જ દ્રષ્ટિએ આ પુસ્તક પર ટીકા કરે તેમાં મને કાંઇ પણ વાંધો નથી; પણ એજ સાક્ષરો પોતાના પગ તળે બળતાં પાણીના રેલાને જોવાની ઉદારતા બતાવશે તો બસ છે !

પુસ્તકની શરૂઆતમાં "બે બોલ" લખી મને આભારી કરનાર મુંબાઇની સ્મોલ કોઝ કોર્ટના વડા જજ સાહેબ રાજ શ્રી કૃષ્ણલાલ મોહનલાલ ઝવેરી એમ. એ. એલ એલ. બી. જે. પી. અને મેસર્સ ઇ. ડી. સાસુનની કંપની લિમિટેડના શ્રી કહાનદાસ બાલ આર. પટેલે, પુસ્તકના પ્રુફ સુધારવામાં મને જે મદદ આપી છે, તે માટે હું તેમનો આભારી છું.

મહાવીર જયંતિ
વીર સંવત ૨૪૫૫
વિક્રમ સંવત ૧૯૮૫

કર્તા.

[illegible] છે. [illegible] સઘળા [illegible] ના માણસો, પ્રમાદ કે [illegible] ની નિંદા, ત્યાગ, [illegible] જાય છે. [illegible] સ્થિતિ [illegible] જણાય છે. કેટલાક [illegible] " આપણી ઉન્નતિ કેમ કરવી ? " એવા [illegible] થતી જણાય છે. [illegible] રાજ્યતંત્રના [illegible] નીચે [illegible] ની ઉન્નતિ કરવા, અને તેમ કરી માતૃભૂમિની સેવા કરવા, [illegible] પરિશ્રમ મેળવવા કેટલાક [illegible] છે. [illegible] કે ધન, અને એ બેનો ઉપયોગ કરવાની [illegible] શક્તિ ધરાવનાર મનનો ભોગ આપવા તૈયાર થયા છે. આમાના એકનોયે પણ ભોગ નહિ આપી શકનાર તો ખરેખર [illegible] તમને આશ્રય આપે છે, જે દેશના [illegible] હાડ અને માંસ બન્યાં છે, અને જે દેશ તમને [illegible] આશ્રય આપનાર છે, તેની ઉન્નતિ માટે જે કંઇ પોતાનો [illegible] નહિ આપશે તે ખરેખર કમનસીબ છે.

તમારામાં શું નથી ?

શું તમારામાં ઓછા જ્ઞાની છે ? શું તમારા દેશના [illegible] દેશો કરતાં ઓછા વિદ્વાનો છે ? શું તમારા દેશમા [illegible] જણો ઓછા પાકે છે ? શું તમારા દેશમા કળા નથી ? [illegible] નથી ? મહેનત કરનાર મનુષ્યો નથી ? શરીરના [illegible] આપી શકનારાઓની તાણ છે ? શું નથી ? [illegible] તમે કેમ અચકાઓ છો ? કહો ? બો[illegible]

વિજયી કોણ ?

જેઓનું સ્વાતંત્ર્ય ખીલ્યું હોય છે, જેઓ મન, મગજ અને આત્માનું સમતોલપણું જાળવી શકે છે, જેઓ દુનિયામાં સુખ દુઃખોથી ગાંડા કે દુઃખી થતા નથી, જેઓ સ્વરાજ્ય ભોગવીને પોતાનાં મન, મગજ અને ઇન્દ્રિયો પર કાબુ રાખીને સમભાવમાં રહી શકે છે, અને જેઓ દરેક કામમાં સુખનાં સાધનો અને સંજોગો ઉભા કરવામાં પોતાનું કર્તવ્ય માની તે પ્રમાણે વર્તતા હોય છે, તેઓ જ ખરા વિજયી છે.

એવાં મનુષ્યો શક્તિ પણ સંપત્તિવાન હોય છે, અને સાચા આનંદના ભોગી હોય છે. તેઓના વિજયનું માપ ધનના ઢગલાઓ થી, બાગબગીચાની સંપત્તિથી, કેટલાં ઘોડાથી, નોકરોના રસાલે-થી કે કપડાંની સોનાના દાગીનાથી કે ખિતાબોથી થઇ શકે એમ નથી. એક નાનું ઝુંપડું કે બે ત્રણ ઓરડાનો બંગલો હોય, એક બેસવા કામ અને પોષાક કપડાં તેઓ પાસે હોવા છતાં, તેઓ કંગાલ કે ગરીબ નથી, ઉલટા તેઓ ખરા વિજયી છે.

પોતાથી બનતો સદુપયોગ દુનિયાને વધુમાં વધુ લાભ મળે એવી રીતે કરવામાં, સંજોગો પ્રમાણે વર્તન રાખવામાં અને પોતાને ઉત્તમોત્તમ બનાવવામાં જ દરેક માણસનો ખરો વિજય છે. તેમ કરતાં મગજનો વધુ ને વધુ ઉપયોગ કરવામાં મહેનત લેવી પડે છે, ઘણું છોડવું પડે છે, અને ખરા ખંતીલા બનવું પડે છે.

જેમ કરવાને બદલે દુર્બુદ્ધિને વશ થઇ, માયા કપટ કરી, ધન, દોલત, ખુબસુરતી, લોભ, લાલચ કે મોહને વશ થઇ જેઓ કેમ-વમાં વિજય મેળવે છે, તેઓ નામનાજ વિજયી છે. તેવો વિજય મેળવનારાઓને વિજયી માનવાનું કાંઈ કારણ નથી. જે વિજયમાં આરામ નથી, મનની કે તનની શાંતિ નથી, સંતોષ કે

ઉપર કાબૂ મેળવવો, અને ઇંદ્રિયો, મનોવિકારો, લાગણીઓ વગેરે ઉપર વિજય મેળવવો એજ વિજય છે.

ઉપર જણાવેલી દરેક બાબત ઉપર મનન કરો, તે સર્વે સમજો અને તેવા થવા ચાહો.

કંટાળતા નહિ—ઉતાવળા થતા નહિ.

જેઓ કંટાળેલા હોય છે, તેઓ વિજયી થતા નથી. એવા માણસોને કામ કરવું ગમતું નથી; તેઓ કોઈ પણ પ્રકારે વખત પસાર કરે છે. તેઓ કામ વખતે પણ કામ નહિ કરવાની ઇચ્છા કરે છે; એવા માણસોને તે વિજય ક્યાંથી મળે ?

જેઓ કંટાળતા નથી, તેઓ વિજયી થાય છે.

કામથી નહિ કંટાળતા માણસો પોતાના કામને ચાહે છે, અને જો દિવસે કામ હોતું નથી, તે દિવસ તેઓ મુશ્કેલીથી પસાર કરે છે; તેઓ નિરાંત કે આરામને ચહાતા નથી, પણ કામને ચાહે છે. જેઓ પોતાના કામને ચાહે છે, તેઓ તે ઉપર પોતાનું ચિત્ત એકાગ્ર કરી શકે છે; જ્યાં એકાગ્રતા છે, ત્યાં ફતેહ છે, વિજય છે.

વર્તમાનનોજ વિચાર કરો.

આપણામાંના ઘણા ભૂતકાળના બનાવો પર વિચાર કરી, ભવિષ્યના બનાવો માટે ફોગટ ચિંતા કરે છે.

જેઓ વિજયી અને નસીબવાન થયા છે તેઓએ ભૂતકાળ ભૂલી જઈ, ભવિષ્યનો વિચાર ન કરતાં, વર્તમાન સંબંધે વિચાર કર્યો છે. જે બની ગયું તે ઉપર અફસોસ કરવાથી હાથમાં કંઈ લાભ નથી, અને જે ભવિષ્યને જાણવું અશક્ય છે તેનો પણ વિચાર કરવો એમાં પણ કંઈ ડહાપણ નથી.

તમે હાલનીજ ચાલુ પળો–વર્તમાનકાળનો જ–સદુપયોગ કરો. હમણાં પણ તમે નિષ્ફળ થાઓ, તો કંટાળતા નહિ. તમારા ઉપર–તમારા આત્મબળ ઉપર–તમારા ઈશ્વર ઉપર–તમારા ધર્મ ઉપર–પૂર્ણ વિશ્વાસ રાખો. ભવિષ્યની નકામી ચિંતા ન કરો. જે ભવિષ્ય વિષે આપણે તદ્દન અજાણ છીએ તેના ચિંતા ભર્યા વિચારો કરીને તમારી હાલની પળોને બગાડી ન નાંખો.

તમે નિરાશા કે નાસીપાસીના સબબે નાહિંમત થઇ ગયા હશો, એ ખરૂં છે; પણ તમારા જેવા ઘણાઓને નિરાશા મળી હોય છે, તે છતાં કાળાંતરે તેઓ વિજયી પણ નિવડે છે એ પણ તમારે ભૂલવું ન જોઇએ. કોઇ કાર્યમા નિષ્ફળ થતા નિરાશ થવાને બદલે ફરીથી આશાવંત થાઓ અને ફતેહ પોતે તમારી તરફ ચાલી આવતી દેખાશે. જે કાંઇ તમે વાવ્યું છે, તેનાંજ ફળ, ભૂતકાળનાં બીજમાંથી ઉત્પન્ન થયાં છે, તે કારણથી કંટાળશો નહિ. હિંમતભરી બહાદુરીથી એ ફળો પણ ભોગવવાને તત્પર થાઓ અને હવે આજથી સારા બીજ રોપો. તમારી જોખમદારી, બીજા ઉપર ન નાખતા તમેજ તે ઉપાડી લો. આટલું થતા વિજય તમારોજ છે.

એવું તો બનેજ નહિ કે અત્યાર સુધીના જીવનમાં તમે બધાંજ ખરાબ કાર્યો કર્યાં હોય અને કોઇ સારૂં કાર્ય કર્યુંજ નહિ હોય? તો તે સારાં કાર્યનાં સારાં ફળ પણ આવવાનાંજ. પરિણામે માત્ર તમનેજ નહિ પણ બીજાઓને પણ લાભ થશે.

ગમે તેમ હોય, પણ હિંમત રાખો; કંટાળો નહિં. તેમ થતાં તમને તેમજ દુનિયાને બન્નેને લાભ થશે. હજી આપણે શીખીએ છીએ. આજનાં મન–બુદ્ધિ દશ વર્ષ ઉપર આપણી પાસે ન હતાં. એ કારણે તે વખતે હમણાંના જેવા વિચારો સ્ફૂર્યા નહ પણ તે માટે નિરાશ થવાની જરૂર નથી.

આજેજ નવું જીવન શરૂ કરો. જુની ચિંતા, દુઃખ, ભીક, દિલગીરી, અને વિચારો વિસરી જાઓ. ભવિષ્યની ચિંતા ન કરો. નિષ્ફળતા મળતાં ન ડરો. જેઓ બીકણ છે તેઓ જ નિષ્ફળ થાય છે, કારણ કે તેઓ બીકમાં ને બીકમાં પોતાનેજ નિષ્ફળતા તરફ દોરી જાય છે.

તમને કશેથી નિરાશાનાં ગાન કોઇ પણ ગાતા નહિ, એ ગાન કોઇને પણ કહેવાની જરૂર નથી. તેમ કરવામાં તમને લાભ નથી અને તે સાંભળનારને પણ કંટાળો આવશે. આજે જ નવી જીંદગી શરૂ કરો. એક વધુ જોસ, હિમ્મત, બુદ્ધિબળ, પ્રમાણિકતા અને ખંતથી તમારૂં કામ શરૂ કરો. જે કાર્ય હાથ ધરો તે ઉપર સંપૂર્ણ ધ્યાન આપો. તેમ થતા તમને ફતેહ મળશેજ. બેદરકાર થશો નહિ. ભૂતકાળને ભૂલી જાઓ—તો તેને ભૂલી જઇ શકશોજ.

...ીર બનો !

...ના જરૂરી પ્રસંગે બોલવાના હતા થય છે એ ... ...
...રા બહાર નહિ જાય.

તમારી ફરજ.

આનો અર્થ એ નથી [illegible]
કરેલું અને તેમ કરીને [illegible]
રૂ વર્તન સામે [illegible]

ચૂપકી [illegible] પર
કાબુ રાખવાનું [illegible]

જે તમે [illegible] તેઓ ના
વિચારો સાંભળવાને [illegible]
કે તેઓ તમારા વિચાર [illegible]
વધુ યોગ્ય હશે તે. [illegible] સમજાશે. [illegible] જેઓ
હરકોઈ મુકાબલા છે, જેઓ તમારા ઉપર [illegible] છે, [illegible]
તમારા વકીલ છે, તેમને જેમ [illegible] છે, તેમ તમારે
તેમના [illegible] અમુક [illegible] આ [illegible] એ [illegible]
પણ ફરજ છે. [illegible] તેઓના [illegible], [illegible]
આપવાની જોખમદારી તમારી છે.

પણ, એ સિવાય પણ તમારા ચારિત્રના ખીલવણી માટે તમારે
ચૂપકીદી અખત્યાર કરવાની અને ગંભીર બનવાની જરૂર છે.

ચૂપકીદી જાળવવાથી તમે તમારા ઉપર કાબૂ રાખતાં શીખો
છો, અને જે નૈતિક બળને તમે બીજાઓમાં વખાણો છો, તે તમા-
રામાં જાગ્રત થાય છે, એટલુંજ નહિ પણ કેટલીક દુઃખની અને
નાશીપાશીઓની ઘડીઓમાં પણ તમે જે દુઃખ પામ્યાં હો તે તમે
ભૂલતાં શીખો છો.

તેઓ સંબંધી તેમની ગેરહાજરીમાં, વગર સમજે ટીકા કરવી નહિ: ક્યારે ચૂપ રહેવું અને ક્યારે બોલવું તે જે જાણે છે તે હમેશાં ફતેહ મેળવે છે.

કદિ પણ બોલતાં કે લખતાં ઉતાવળા થશો ના. જે કાર્ય બોલવાથી થઈ શકતું હોય, તે કાર્યને કદિ પણ અક્ષરોમાં મૂકશો નહિ. તમે પત્ર લખો ત્યારે આ બાબત યાદ રાખજો.

વેપાર ધંધામાં વિવેક પુરઃસર પત્ર લખવા ને ટૂંકામાં લખજો. તેમાં કદિ પણ વિવેકનો ત્યાગ કરવો નહિ.

ગંભીર રહેવાથી તમારા ઉપરીઓ તમારા ઉપર માનની દ્રષ્ટિએ જોશે અને તમારા તાબા હેઠળના માણસો તમારા વિચાર પ્રમાણે વર્તશે. દોસ્તી અને વેપાર ધંધાને સાથે ભેળવી નાખવા નહિ. તમારા હાથ હેઠળના માણસો પર પ્રેમ રાખજો પણ બહુ ઘરોબો કેળવવો નહિ.

માન મળતાં ફૂલી ન જશો. ધિક્કાર અને તિરસ્કાર મળતાં ગુસ્સે ન થશો.

શાંત રહી તમારી લાગણીઓ અને મનોવિકારોને દબાવી દો. બીજાઓને પ્રેમથી સાંભળો તેમની જરૂરિયાતો અને વિચારો પણ જાણી લો.

તમારે તમારું સત્ય સાબીત કરવા માટે અથવા તમારી પવિત્રતાનો બચાવ કરવા માટે બીજાઓ સાથે ચર્ચામાં ઉતરવાની જરૂર નથી. જે શાંતિ જાળવે છે, તેનો રસ્તો સરળ છે. જીભ ઉપર કાબૂ રાખવાથી ફાયદા થાય છે.

જેમ જીભ ઉપર કાબૂ રાખવાની જરૂર છે, તેમ ઇન્દ્રિયોનો ઉપયોગ કરવામાં પણ કાબૂની જરૂર છે—એ બીના પણ ભૂલવા જેવી નથી.

“ અમે એક પળ પણ આરામ લીધું છે. દુનિયા અમારા વગર ફિકરમંદ બની, ” એમ માનનારાઓ ઘણી વખત હજુ કામો કરતા નુકસાનના કામો વધુ કરે છે, ને તેઓ મનનું ધાર્યું તેમના વગર પણ દુનિયા ટકે છે. દરેક માણસ અનુભવે છે. ઉપર પ્રમાણે ધારનારાઓ ઘણા છે. તેઓ [illegible] તેઓ ઈરાદે ઓછા, કાળી ભરેલા, અને હમેશ ચિંતાતુર રહે છે. તેઓનું મગજ કેટલીક વખત કામ કરતું અટકી પડે છે અને ઘણી વખત તેઓને ઊંઘ પણ નથી આવતી. તેઓએ વખતસર પુસ્તકોમાં તેમનામાં જણાતા લક્ષણોનું [illegible] વર્ણન હોય છે તો તેઓ તેને ધ્યાન દઈ વાંચે છે એમ તેઓ માને છે અને ડાક્ટરોની દવાના જાહેરખબરો વાંચી, તે પ્રમાણે ઉપાય [illegible] નાણાંનો વ્યય કરી નાખે છે, અને સાથે તંદુરસ્તી પણ ગુમાવે છે.

આવાં માણસો ગંભીર અને મન પર કાબૂ રાખનાર થતાં તેમને કદિ નુકસાન થતું નથી; ને માટે તેઓએ ચિંતાનો ત્યાગ જ કરવો જોઈએ; પ્રકૃતિ ઉપર કાબૂ રાખતા શીખવું જ જોઈએ.

કામ વખતે કામ કરો, રમવાની વખતે રમો, ખાવાની વખતે જરૂર જેટલું ખાઓ, આરામ લેવાની વખતે આરામ લો.

ઘણાઓ પોતાના શરીરને તેમજ મગજને પુરતો આરામ આપતા નથી, તેઓએ ખાસ ધ્યાનમાં રાખવાનું કે જો તેઓ તેમ કરવું ચાલુ રાખશે તો તેઓ શરીર અને મગજ બન્ને ગુમાવશે.

શરીર અને બુદ્ધિની જાળવણી માટે પુરતા આરામની જરૂર છે, અને જેઓ આરામમાં પણ ચિંતાની [illegible] છે તેઓની જીંદગી બરબાદ છે.

કામની વખતે કામની, આરામ વખતે આરામની અને આનંદની વખતે આનંદની જરૂર છે.

ઉત્તમ ચારિત્ર્યવાન થવા અને ઉચ્ચ ગાયની સર્વોત્તમ સેવા કરવા માટે છે. એમાંજ આપણે સૌથી વધુ આનંદ માણી શકીએ, કારણ કે ખરું સુખ તો એમાં ભર્યું ભર્યું છે

પ્રશ્ન એ નથી કે આપણું જીવનનું ધ્યેય શું ? આપણી સ્થિતિ કેવી છે ? પ્રશ્ન તો એજ છે કે આપણને આમ બધી સ્થિતિમાં આગળ વધવા આપવું કેમ. પ્રથમ તો એકે ઉપાય આપણું જીવનની દશા કોઇ પણ પ્રકારની હો, ભલે તે પ્રતિકૂળ હો, પણ તેના નીચ કરવાથી જીવનની સફળતા પ્રાપ્ત નથી થતી. તેમ થવાથી તો ઉલટું કમાંક ઘણુ ખાય છે, અને કેટલીક ઉત્પન્ન થાય છે, એટલુંજ નહિ પણ કોઇ કોઇ વખત આત્માની શક્તિ-અનંત શક્તિઓ નષ્ટ થાય છે. જો આપણી અવસ્થા આપણું ઇચ્છા હોય તેનાથી પ્રતિકૂળ હોય તો આપણી ફરજ છે કે તેને આપણી ઇચ્છાનુસાર આપણને અનુકૂળ બનાવી લેવી, અને જો તેને અનુકૂળ બનાવવા આપણી શક્તિ નહિ હોય તો આપણે પોતે તેના અનુકૂળ બની જવું. તેમ થાય તો આપણને કોઇ આપત્તિ નડી શકતી નથી અને કોઇ ઘટનાથી આપણને દુઃખ નથી ઉત્પન્ન થતું.

દરેક મનુષ્યના જીવનમાં એવા ઘણા બનાવો નિત્ય બને છે, કે જેને તે પોતાને માટે ઘણા ખરાબ માને છે. કોઇ કોઇ વખત અનેક પ્રકારનાં માન અપમાન સહન કરવા પડે છે. કોઇ કોઇ વખત લાગણીઓને મારી નાખવી પડે છે. એ બધું ખરું છે, પણ તેથી જે ઉત્તમ શિક્ષા મળે છે, તે લાખો રૂપીયા ખર્ચતાં પણ મળી શકે એમ નથી. જેઓ સમજુ છે, તેઓ તો આવા બનાવોને પોતાના ચારિત્ર ગઠન માટે અને આત્માની ભલાઇને માટે આવશ્યક સમજે છે, અને પોતાની કોઇ પણ સ્થિતિ દરમિયાન તેને

દુઃખોનો આપણને અનુભવ નથી થતો—માત્ર તેને દૂરથી આપણે જોઈએ છીએ—અને આપણને એમ લાગે છે કે આપણું દુઃખ તેઓના દુઃખ કરતાં અધિક છે. પરંતુ વાસ્તવિક બીના તો એ છે કે દરેક જુદા જુદા જીવની અવસ્થા ભિન્ન ભિન્ન પ્રકારની હોય છે. અને પરિણામે દરેકનું ચારિત્ર અને વ્યવહાર ભિન્ન ભિન્ન હોય તે સ્વાભાવિક છે. દરેક માણસે એ બીનાનો વિચાર કરવો ઘટે છે કે તેની અવસ્થા દુઃખી થવાનો સબબ શું છે? એ સબબ શોધી કાઢીને તેણે તેના કારણો દૂર કરવા અને પોતાની શક્તિ વધારવા ઉદ્યોગ કરવો જોઈએ; જેથી તેની દશાને સુધારીને તે સુખ પ્રાપ્ત કરી શકે. આ કાર્ય દરેક મનુષ્યે પોતેજ કરવું જોઈએ. એમાં બીજું કોઈ કંઈ કરી શકે નહિ. પણ એ બાબત બીજાઓ જે કંઈ કરી શકે એમ છે તે એ છે કે તેઓ તેના દુઃખો દૂર કરવાના ઉપાયો અને નિયમોનું જ્ઞાન આપી શકે; કે જેથી તેઓ સુખની પ્રાપ્તિ આસાનીથી કરી શકે. નિયમોનું પાલન કરવું અને ઉપાયોને અમલમાં મૂકવા માટે તો દરેક દુઃખીએ પોતેજ ઉદ્યમ કરવો જોઈએ. વૈદ ઔષધિ બતાવે છે; ઔષધિનું સેવન કરવાનું કામ રોગીનું છે.

જાણતાં, અજાણતાં કે ભૂલથી જો આપણે કોઈ કષ્ટમાં ફસાઈ ગયા હોઈએ તો, અને તેમાંથી નીકળવાનું આપણું મન હોય તો, તેનો સૌથી ઉત્તમ ઉપાય એ છે કે આપણે પ્રથમ તેના કારણો શોધી કાઢવાં ઉદ્યોગી થવું અને તે કારણો ક્યા પ્રકૃતિક નિયમથી જન્મ પામ્યાં તે જાણી લેવું. જો આ બીના સમજાય તો પછી તે કષ્ટોને દૂર કરવાના ઉપાયો યોજવાનું મુશ્કેલી ભર્યું માલમ પડશે નહિ.

અમુક માણસની દશા કેવી છે, અને તે માણસની સ્થિતિ સારી છે કે નહિ તે બહુ અગત્યની બાબત નથી. અગત્યના એ

આવી જાતુંજ જોઇએ." પણ એ કામ કાંઇ ખેલ નથી કે તરતજ વાજાની ચાવી માફક ચાવી આપતાં વેંત વાગવા માંડે. એ પરિણામ વિચાર ઉપરથીજ આવે છે. પણ તે સાથે બીજાં પણ અનેક તત્વો જોડાયલાં છે. જો તત્વો તેના પુરતા જોસમાં ન હોય તો ધારેલું પરિણામ તરત આવી શકતું નથી.

વિચાર બળનો સમજ પૂર્વક ઉપયોગ કરવાથી શરૂઆતમાં જલદી ફળ પ્રગટ નથી થતું, તેથી ઉપર જણાવેલા મનુષ્યો ઉત્સાહ રહિત થઇ જાય છે અને નિરાશ થાય છે, અને વિચાર બળના સિદ્ધાન્તના ખરાપણા માટે શકમંદ થાય છે. પરંતુ અહિં તેઓ ભૂલ કરે છે. તેણે નિરાશ નહિ થતા એ યાદ રાખવાની જરૂર છે કે આવા પરિણામ માટે લાંબા વખતની જરૂર પડે છે, અને તેના પણ બીજાં તત્વોની વિરૂદ્ધ અસર હોય તો ધારેલું ફળ આવી નથી શકતું.

કોઇપણ કામનો અનુભવ જેમ વધુ થાય છે તેમ તે વધુ સહેલું થતું જાય છે. અનુભવ લેવા અર્થે વિચાર કરવો પડે છે, અને વિચાર બાદ ઉદ્યોગ થાય છે, ત્યારે તેનો અનુભવ વધે છે. જ્યારે શરૂઆત હોય છે ત્યારે કોઇ પણ કામ બહુ સારૂં થતું નથી જણાતું, પરંતુ ધીરે ધીરે તે કામનો અભ્યાસ વધતાં તે કામ સારૂં અને સહેલું થતું જાય છે, અને તે કરવાની શક્તિ પણ વધતી જાય છે. સિદ્ધાન્ત એ છે કે જેટલા પ્રમાણમાં અભ્યાસ વધશે, તેટલા પ્રમાણમાં શક્તિ પણ વધશે. એ સિદ્ધાન્ત આપણા જીવનનાં તથા સંસારનાં સમસ્ત કાર્યોને લાગુ પડે છે. કોઇ કામની શરૂઆત કરતાં પહેલાં મુશ્કેલીઓ તો આવેજ. પરન્તુ એ મુશ્કેલીઓ ધીરે ધીરે દૂર થાય છે અને કઠિનમાં કઠિન કામ પણ આસાન થાય છે. જેણે ગઇકાલેજ ક ખ શીખવા માંડ્યા હોય તેને આજે કાગળ લખવાનું કામ સોંપો તો તે ક્યાંથી લખી શકશે? તેથી જો તે એમ ધારે કે મારાથી આજે કાગળ તો લખાતો નથી એટલે

પ્રકરણ ૪ થું.

परोपकाराय सतां विभूतयः

સાધુ-સજ્જન પુરુષોની વિભૂતિઓ પરોપકારને અર્થે હોય છે.—

જીવનોદ્દેશ.

મનુષ્ય માત્રના જીવનનો કોઇ ને કોઇ ઉદ્દેશ હોય છે. લોકો જે રીતે વાહાણને માટે નિશ્ચિત ઠેકાણું, તેમ ક્યાં ક્યાં જવું છે એનો નિશ્ચય કરે નહિ ત્યાં સુધી તે સાધનવિશેષો ભલે પ્રબંધ કરી શકે નહીં, કેવળ અહીં તહીં મુસાફરી નહિ કરવાથી ભટકેલો ફરે છે. તેમ આ જીવન વગેરે ઉદ્દેશ ને નક્કી કરવામાં આવ્યો નહીં, તો તે મુસાફરી પણ ભટકતું પડે છે.

ઉદ્દેશ એટલે સંકલ્પ—એટલે કે અમુક કામ કરવાની ઇચ્છા. હવે જીવનના ઉદ્દેશોના શાસ્ત્રકારોએ ચાર વિભાગ પાડ્યા છે—ધર્મ, અર્થ, કામ અને મોક્ષ. એ ચારે એકમ વગર સિદ્ધ થઇ શકતા નથી, અને એક સંપન્ન અને નિપુણની અધિકારી ઉમેદવાર એમને મુખ્યત્વે મનુષ્યોએ કેળવવા જોઇએ. ...

અત્યારસુધી એવી રીતે કેળવણી માટે કોઇ કોઇ હોય છે. પ્રાચીનકાળમાં મોટા મોટા ઋષિ મહાત્માઓનો ઉદ્દેશ મોક્ષનો હતો એમ જણાય છે. હમણાં મોટાં કાર્ય કરનાર ઉદ્દેશ ઉત્તમ હોય છે. એ ઉત્તમ ઉદ્દેશ પર પહોંચવા માટે ...

પ્રકરણ ૫ મું.

मन एव मनुष्याणां कारणं बन्धमोक्षयोः

"મનુષ્યોને બંધ અને મોક્ષ-મુક્તિનું કારણ મન જ છે."

અમારૂં મન અને હૃદય આજ્ઞાકારક વિશુદ્ધતા દૂર નાખે છે એ હૃદય પ્રાપ્ત કરવા માટે કેટલીક નિશ્ચયની જરૂર છે: જ્યાં અહં-કાર ... નથી અને નિર્ભય મનથી વિચાર ... થાય છે, ત્યાં આપણું મનમાં ... થાય છે, અને ... ... થાય છે.

રાલ્ફ ટ્રાઈન.

મન.

"મનને મારતાં શીખવું" એ દરેક મનુષ્ય માટે જરૂરી બાબત છે. એ માટે મનને જાણી લઈ બરાબરી જરૂર છે. એ સર્વ આત્માને ઓળખવું ... છે. મનુષ્યમાં જે 'હું' છે, તે તેના આત્માનું ... રૂપ છે, અને તે 'હું' ને પોતાના "મન"ની તાબામાં ... કે, તે "મન મારું" એવી ...

"મન" શબ્દ ... ઉપયોગ કરે છે, ... તે જે વિચારે જાણે છે, તેમાં ... ... હોય તેમ. એ ... સંપૂર્ણ વર્ણન આપવું અશક્ય છે, પણ એટલું કહેવું પુરતું થઈ પડશે કે જે ... ... તે ઉપયોગ કરે છે, તે એ "મન" ની દરેક ક્રિયાની ... પરિણામ છે, અને એ સંબંધમાં જો ... સમજમાં આવે તે ત્યાં, જે ... પ્રેરે

[illegible]

[illegible]

ક્રિયા ૧.

[illegible]

[illegible] ક્રિયા કરો. [illegible] વખત કરો.

[illegible]

[illegible]

ક્રિયા ૨.

[illegible]

પ્રકરણ ૬ ઠ્ઠું.

[illegible]

[illegible]

સૂચના (Suggestion)

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

સારૂં—નરોગી થયો છે. હવે પણ બલવાન થયો. તેમ થતાં તમારી મુશ્કેલીઓ નાશ પામશે. હવે વિજય મેળવવા—તમારી આદતોને તમો બદલીને દૂર કરી શકશો.

તમે જ્યારે રાતે સુઓ, ત્યારે પથારીમાં પડ્યા પડ્યા નીચેના શબ્દો બોલો અને મનમાં ધારો —

હું બલવાન છું.
મગજમાં તેમજ બીજામાં મને સુખ છે.
સદાથી મને અમુક ફતેહ મળશે.

કુવાના પત્થર ઉપર નજર કરો ! તે કાળાંતરે પાણી પડવાથી કેવા લીસા થાય છે ?

તમે પણ તમારા કાર્યની સત્યતા–શક્યતા–નક્કી કરી, તે પાર પાડવા આગ્રહી થાઓ.

હઠવાદ અને સત્યાગ્રહ–બન્ને એક નથી–બન્ને એકેકથી જૂદા છેઃ તમે સત્યાગ્રહી થજો. હઠવાદી થતા નહિ.

પ્રમાણિક વિચારોથી જે સત્ય–સાચો સિદ્ધાંત–નક્કી થાય છે તે સત્યાગ્રહ છે. કોઇપણ કાર્ય પ્રામાણિકપણે કરવા અગાઉ પ્રામાણિક વિચાર ઉત્પન્ન થવો જોઇએ.

તમારું વર્તન ખીલવવા માટે, તમારે સદ્‌વર્તનશીળ થવા માટે–પ્રથમ વિજય મેળવવાની જરૂર છે. પહેલા કયે માર્ગે અમૂક કાર્ય કરવું તે નક્કી કરો; તે બાદ વખતનો વિચાર કર્યા વગર તે માર્ગે ચાલો. મૂશ્કેલીઓની સામે થઇ આગળ વધો.

ખોટા દેખાવ અને ફીસ્યારીનો ત્યાગ કરોઃ શાંતિથીજ આગળ વધોઃ શાંતિથી કાર્ય કરોઃ દુનિયામાં દેખાવ કરવાની જરૂર નથી. દુનિયા બધું જુએ છે.

હિમ્મત રાખોઃ અને "હિમ્મતે મર્દા, મદદે ખુદા." એ યાદ રાખો. કોશીશો ચાલુ રાખોઃ ધીરજ રાખોઃ અને તમારી હિમ્મત અને ધીરજ તમારો સત્યાગ્રહ સાબીત કરશે.

જે છેવટ સુધી ટકી શકે છે, તેને જ વિજય મળે છે.

દુનિયા તમારું કાર્ય જોઇને હસે તો તેથી નાસીપાસ ના થતાંઃ કોઇ તમને તરંગી ધારે તો ડરતા નહિ; કોઇ તમારી મશ્કરી કરે તો શરમાતા નહિઃ તમારા કાર્ય પાછળ મંડ્યા રહો અને અંતે વિજયમાળા તમને વરશેજ.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible]
[illegible]

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible]

બાદ પાછા બેસતા નથી: નીકળ્યું એટલું તીર-પડ્યું પાછું થતું નથી, અને અનેક આફત એક અયોગ્ય શબ્દ કે ખોટા કામના પરિણામે આવે છે.

તમે સાવધપણે આગળ વધો.

તમે સાવધપણે આગળ વધો-ધીરજથી આગળ વધો. ઉતાવળા થતા નહિ. બ્હીકણ તેમજ ઉતાવળા ન થાઓ. દરેક શબ્દ અને કાર્યની કિંમત આંકો; તે બાદ શબ્દ બોલો અને તે બાદ કામ કરો. પછી થોભ્યા વગર આગળ વધો.

સર્વજ્ઞ કોઇ નથી.

કોઇ પણ એક ધંધા સંબંધમાં દરેકે દરેક ચીજ કોઇ પણ સંપૂર્ણ જાણતો નથી. એવો કોઇ પણ મનુષ્ય નથી કે જેના મગજમાં આખી દુનિયાનું ડહાપણ હોય. એવો કોઇ પણ મનુષ્ય હવે પછી ઉત્પન્ન થવા સંભવ નથી.

દરરોજ નવી નવી શોધો પ્રગટ થાય છે તે ઉપર ધ્યાન રાખો. અજાણ્યામાં પણ કંઇ નવું શીખવાનું મળશે.

" હું બધું જાણું છું. " એવો ખોટો ખ્યાલ નહિ રાખતાં, દરેક પળે દરેક જગ્યામાંથી કંઇ નવું શીખો-શોધો.

દરેકની સલાહ લો.

તમારા કાર્ય સંબંધમાં કોઇ નજીવો પણ પ્રકાશ પાડી શકે એમ હોય તો તેની સલાહ લો. દુનિયામાં જાણવાની દરેક ચીજનો એ રીતે તમે લાભ લઇ શકશો, અને તે દરેક ચીજ તમારા વિજયમાં મદદ કર્તા થઇ પડશે. તેમાંજ તમારો વિજય છે.

આંખો ખુલ્લી રાખો-બુદ્ધિનો ઉપયોગ કરવામાં કંટાળો નહિ અને સાવધપણાનો ગુણ ખીલાવો.

થી ઘણાં વહાણો છે. એ અનુયાયી વહાણોએ પોતાનું સમતોલપણું ખોયું, પોતાના શરીરરૂપી વહાણોને એવી રીતે ડગાવ્યાં કે તેઓની જે બુદ્ધિ દુનિયાને અનેક રીતે ઉપકાર કરી શકત અને જે શરીર દુનિયાની ખીદમતોમાં મોટાં મદદગાર થાત, તે. ઉલટાઈ ગયાં અને તેઓનાં વહાણ ભાંગી પડ્યાં. તેઓએ બદફેલી કરીને શરીર અને આત્મા બન્ને ડુબાવ્યા.

ઉપર પ્રમાણેના બનાવથી તેઓ દુનિયાનું ભલું કરી શક્યાં નહિ, અને દુનિયામાં તેઓની હસ્તી હોય નહિ, તેમ તેઓ ભૂલાઈ ગયા. તેઓના હિતચિંતકો, આવા પરિણામથી દુઃખી થયા હતા, અને તેઓ પોતે પણ પોતાના ભૂતકાળના પાપો માટે, પાછળથી પસ્તાયા હતા.

પવિત્ર શરીરને. કેવા ખરાબ અંત? કેવી દુર્દશા? તમારું મગજ, શરીરના ટોચા ઉંચ. ભાગપર છે. એથી કુદરતી રીતે તમારા પગ સૌથી નીચેના ભાગપર છે, અને બીજા અવયવો તેની યોગ્ય જગ્યા પર છે. આ જેઓ સમજે છે, તેઓ ભૂલ કરતાં નથી, પણ જ્યારે મગજ નીચેની જગ્યા લે છે, ત્યારે સર્વ કાર્યક્રમ ઉલટાઈ જાય છે, અને પરિણામ બૂરું આવે છે.

હમણાં હમણાં મોટાં શહેરોમાં તેમજ કેટલાક ગામડાઓમાં રહેતાં મનુષ્યોનો શોખ, નાટક અને સીનેમા જોવા તરફ એટલો બધો વધ્યો છે કે નાના પગારદારો અને મોટા લખેસરીઓ બધાજ નાટક જોવા અને સીનેમામાં જવું એ એક જાતની ફેશન અથવા ફરજ માને છે. થાકેલા શરીરને રાહત આપવામાટે કોઈ કોઈવખત નાટકો, કે સીનેમા જોવા એ કેટલાકો માટે ઠીક હોય, પણ સામાન્ય રીતે જનસમુહનો મોટો ભાગ એ તરફ દોરવાઈ રહ્યો છે, એ મુંબઈ,

જોવાની ઇચ્છા થશે અને વિર્યને રામ કે પાંડવો જેવી પ્રજાજ ઉત્પન્ન કરવા ઇચ્છા થશે.

ખોરાક શા કારણથી ખાવો જોઇએ ? એ વિષેની અજ્ઞાનતાના સબબેજ ઘણા મનુષ્યો યોગ્ય કરતાં વધુ ખાય છે. ખોરાક શરીરના પોષણ અર્થે છે, પણ આપણા ભાઇ બ્હેનો તો તેને જીભના સંતોષ માટે ખાય છે, અને મેમાનોની મેમાનગીરી કરવાની ફેશનના અંગે બીજાઓને ખવડાવે છે.

મેમાનગીરી દરમિયાન જે રીતે ખવડાવવામાં આવે છે, અને મફતનું મળતાં, લાલચ નહિ છોડી શકવાથી, કેટલાકો જે મોટાં પ્રમાણમાં ખાય છે, તેનાં ઘણાં ખરાબ પરિણામો આવ્યાં છેઃ તેથી ઘણાઓએ પ્રાણ ખોયા છેઃ ઘણાઓ હમેશ માટે અશક્ત બન્યાં છે ! અને કેટલાકોએ હમેશ માટે ચોક્કસ ઇંદ્રિયો ગુમાવી છે. મેમાનગીરી કરનાર પણ આ બાબતમાં ઘણીક વખત મોટી ભૂલો કરે છે. જે જમવા આવે છે તેણે 'સર્વ' ખરૂ, ત્યાં જવા અગાઉ ખાધેલુંજ હોય છે અને મેમાનગીરી કરનારને ખોટું ન લાગે તે માટે કેટલીક વખત તેણે હાજરી આપેલી હોય છે એ વખતે તેને ખૂબ ખવડાવવું એ તેની ભૂલ છે. તેમ ખાનાર પોતાની શક્તિ ઉપરાંત ખાય તો તેની ભૂલ ઓછી નથી. બીજાઓ સ્વાદને ખાતર વેમજ મફતનું મળે છે, તે ખાતર ઘણું ખાય છે. આ લોકો ભૂલ કરે છે, અને જેનાથી શરીરનું પોષણ થવું જોઇએ, તે જ, શરીરના સડવાનું કારણ બને છે.

જેને દુનિયામાં વિજય મેળવવો હોય તેણે ખાવાની બાબતમાં ખાસ ધ્યાન આપવું પડશે. તેણે એ બીના સારી રીતે સમજવી પડશે કે "પેટ" ખોરાક દાબવાની પેટી નથી, પણ પાચન કરનારૂં સાધન છે, જેમાં અનાજ પાચન થઇ તેના જુદા જુદા રસો

શરીરને પોષણ આપે છે. આ બાબત સમજતાં સ્વાદ અને રૂપના ગુલામ થવાની તમને ઇચ્છા નહિ થશે, અને તમે જે કંઈ યોગ્ય રીતે ખાશો તેથી આનંદજ થશે. યોગીઓ, સાધુઓ અને પરમહંસો શરીરને ટકાવવા જેટલોજ ખોરાક ખાય છેઃ એ કારણથી કે વધુ ખાવાથી, ઇશ્વર ભક્તિ કરવામાં જે સમય રોકવો જોઇએ તે રોકવાનું બની શકતું નથી.

ઘણીક એવી વસ્તુઓ છે કે જે કદીપણ ખાવી ન જોઇએ. એ વસ્તુઓને અભક્ષ્ય વસ્તુઓ કહેવામાં આવે છે. એ ચીજો ખાવામાં સ્વાદિષ્ટ લાગે છે, પણ કાલાન્તરે તેનું ફળ દુખદાયી થઇ પડે છે. જીભની લોલુપતાના પરિણામે ઘણાઓ દારૂ પીએ છે, અને બીજાઓ તેનાથી તાકાત આવે છે, એમ માની તેનો ઉપયોગ કરે છેઃ પણ વખત જતાં તેનાં ખરાબ પરિણામો અનુભવાય છે અને તેમાંથી છૂટવું બની શકતું નથી. એ વસ્તુ અભક્ષ્ય છે, અને અમુક માણસોએ પોતાના લાભને માટેજ તેના કહેવાતા સારા ગુણોને જાહેરાત આપી છે. અને તો જેઓ તેમાં ફસાય છે, તેઓ ફરી તેમાંથી છૂટી શકતા નથી.

છેલ્લામાં છેલ્લી તબીબી શોધોથી સાબીત કરવામાં આવ્યું છે કે શરીરનાં પોષણ અથવા રક્ષણ અર્થે દારૂની જરાપણ જરૂર નથી. મોટી ડીગ્રીવાળા તબીબો આ વાતને ટેકો આપે છે. તેઓ જણાવે છે કે "પાચનક્રિયા તેમજ અંતઃકરણનું ચલણ સારી રીતે ચાલે તે માટે દારૂ સિવાય બીજા ઘણા ઉપાયો છે. આથી જો કોઇ દારૂને એક અગત્યની અને પોષણ આપનારી ચીજ તરીકે માની તે પીશે, તે તેનો ગુલામ બનશે અને પોતાનું શરીર અને મન બગાડશે." કેટલાક યુરોપીયનોની સોબતમાં, તેમજ એક ફેશન દાખલ પીવાનું તરીકે શરૂ કરે છે. પરં એ પણ ખોટું છે. દારૂની

જે પ્રાણીને આપણે [illegible] દેઈએ તે દેખાય છે. આપણે [illegible] જેઓની [illegible] હોય તે ત્યાં અને પેટું જેઓની [illegible] હોય તે પેટું દેખાય છે. [illegible], જેને દયાની [illegible] નથી [illegible] અને છે, તેને પવિત્ર [illegible], [illegible] [illegible] થાય છે.

"[illegible] [illegible] પવિત્ર છે, તેઓને [illegible] [illegible]" [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] કરી ગયા છે. [illegible] [illegible] પવિત્ર છે તેને [illegible] છે. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] છે, અને તે [illegible] [illegible] કરી શકે છે. [illegible] પવિત્રતા, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] છે.

દયા.

[illegible] [illegible] [illegible], તેને [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] કે [illegible] હોતી ન [illegible].

તે [illegible] [illegible] [illegible]. તે [illegible] [illegible] હોવું [illegible].

તે [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] છે. [illegible] તે આપણે [illegible] [illegible] કે તે [illegible] [illegible] [illegible] નહિ અને તેવી [illegible] [illegible] નહિ [illegible] [illegible] [illegible] રહે છે.

એ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] છે. એ [illegible] [illegible] [illegible] છે. તે માટે પવિત્ર-[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] છે, અને તેને માટે [illegible] સોનાની [illegible] [illegible] છે.

[illegible] [illegible] [illegible] છે. એ આપણે [illegible] [illegible] [illegible]

અને શાકભાજીના નજરે પડે છે: જ્યારે આખી દુનિયા મોજમઝામાં આનંદ માનતી હોય છે, ત્યારે તેઓ ઇંદ્રિયોનાં સુખોને દુઃખરૂપ માનતાં હોય છે, અને પરોપકાર, બીજાઓની સેવા અને પવિત્ર વિચારોજ તેમને આનંદમાં મહાલાવે છે. આત્માઓના દર્શનથી તમો પણ પવિત્ર થશો:—તમારા જીવનમાં મોટા ફેરફાર થશે અને તેમની સોબતથી તમે બહુ ફેરફાર જશો.

આ વાંચ્યા બાદ તમને પણ તન અને મનથી પવિત્ર અને નિર્મળ થવા ઇચ્છા નથી થતી? શું તમને જે કોઇ ચોખ્ખું હોય તેની સોબત કરવા મન નથી થતું? શું વચનમાં, વિચારમાં અને કર્મમાં નિર્મળ અને સ્વચ્છ થવાની ઉત્કંઠા તમને થાય છે? બીજમાં જેમ ઝાડ સમાયલું હોય છે, અને ઇંડામાં જેમ પક્ષી હોય છે, તેમ તમારા શરીરમાં ઐશ્વર્ય શક્તિ છે. એ તત્વ તમે નિર્મળતા અને પવિત્રતાથી સાક્ષાત્કાર કરી શકશો. એ તત્વનો સાક્ષાત્કાર થતાં વિજય અને તમે એકાકાર થઇ જશો; તમારા દરેક રૂવે પવિત્રતા વ્યાપી જશે; તમને ઉત્તમ વિચારો સિવાય કંઇ પણ ગમશે નહિ. આત્માની પવિત્રતાનાં પાયા ઉપર તમારા વિજયની ઇમારત બાંધો. તેમ નહિ કરશો તો તે પડી જશે. જો તમારો પાયો મજબૂત રાખશો તો વિજય તમારોજ છે.

એ માટે સારા વિચારોજ મનમાં સ્થાપો—ખોટા વિચારોને દૂર રાખો, કેમકે તે દાખલ થતાં તમને મોટું દુઃખ થશે. યાદ રાખજો કે પવિત્ર વિચારો અને પાપી વિચારો—એકજ સમયે—મનમાં રહી શકતા નથી. પવિત્ર મનુષ્યો સારા વિચારોજ કરે છે. પાપી મનુષ્યોને સારા વિચારો કરવાને માટે વખતજ નથી. જો તમારું અંતર સાફ હશે તો તમારી

જ્યાં સુધી મનુષ્યો બ્રહ્મચર્યની ખરી કિંમત નહિ સમજે ત્યાં સુધી વિષય ભોગ પણ હર્ષમાં નહિ ભોગવી શકે. જ્યાં સુધી મનનું બ્રહ્મચર્ય પાળી નથી શકાતું, ત્યાં સુધી તેનાથી [illegible] સંપૂર્ણ દૂર નથી રહી શકો છો. જ્યાં સુધી આપણા [illegible] આત્મ સંયમ નથી ત્યાં સુધી આપણો [illegible] નથી.

બ્રહ્મચર્ય [illegible] એ માટે બ્રહ્મચર્ય પર જોર મૂકું છું, તે [illegible] આરોગ્ય [illegible] કરવાની, [illegible] પોતાની [illegible] કરવાની અને [illegible] નથી. આપણું [illegible] આત્મ [illegible] ઉદ્ધાર થાય.

બાલ્યાવસ્થાના પ્રારંભથી વૃદ્ધાવસ્થા સુધી થાય ત્યાં સુધી સમસ્ત જીવન સમય પૂર્ણ બ્રહ્મચર્ય પાળવું જોઈએ. એ રીતે જે લગ્ન કરવાની વૃત્તિ જાગે તો લગ્ન કરી પોતાની પત્નીમાં પતિએ અને પોતાના પતિમાં પત્નીએ સંતોષ રાખવો જોઈએ. આ રીત પતિ તથા પત્ની બન્નેને લાભ આપનાર છે. તેથી તેમનું શરીર ટકશે. સંસાર સુખી રહેશે અને તેમની પ્રજા પણ મજબૂત બાંધાની થશે.

વર્તમાન કાળમાં ચારે તરફ જે રોગો દેખાય છે, તેનું મુખ્ય કારણ બ્રહ્મચર્યનો ભંગ છે. ઘણાઓ બાલ્યાવસ્થામાં અને તેથી વધુ સંખ્યા યુવાવસ્થામાં મન પર કાબુ રાખી નથી શકતા, અને શરીરના મુખ્ય તત્ત્વને ખાલી કરવામાં જ પુરુષાર્થ માને છે: તેથી અનેક રોગો ઉત્પન્ન થાય છે: શરીરની તાકાત ઘટે છે: ખાધેલું ભાવતું નથી; ખોરાક પાચન થતો નથી: તાવ આવે છે: ચક્કરી થાય છે: શરીર ઘસી જાય છે: કાંઈ કામ નથી રહેતું, અને મોત વહાલું લાગે છે. એ વખતે વૈદો, હકીમો અને ડાક્ટરોના ઘર

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

કેમજાંજ થઈ શકે.

વળી દ્રવ્ય વર્તન–ગ્રહ–ચક્રગત કૅરેક્ટર ઘડવામાં એજ
જીવનની સફલતાની ચાવી છે.

એ સફલતા માટે મનની દલતાનો ગુણ ખાસ ખીલવ
જરૂર રહે છે એ દલતાની ખીલવણી એવી રીતે થવી જોઈએ
તેથી પોતાની માન્યતા સામે અને તેના ખરાબ પવન વાય,
તેવાં વંટોળિયાં થાય, અને તેવા સંજોગ ઉત્પન્ન થાય પણ પોતાના
સતને મરણના ભયથી પણ છોડવામાં આવે નહિ એ દલતા એટ
સામા થવાની શક્તિ અંગ્રેજીમાં એ માટેનો યોગ્ય શબ્દ Resistenc
થી છે, તેમ ઘણી નક્કર અથવા મજબૂત ગણાવે
નક્કર હોય છે તેમ ઘાને નુકશાન થવાનો ભય ઓછો, તેમ મનુષ્યની
આ શક્તિ ઘણીજ મક્કમ જોઈએ.

મનુષ્ય જીવન એટલું બધું વિચિત્ર છે કે આજે જેને આપણે
ખી જોઈએ છીએ તે આવતી કાલ સુખી રહેશે કે કેમ તે માટે
નું આગળથી કલ્પના બાંધી શકતા નથી. મનુષ્ય જીવન ઉપર જેમ
દરના સંજોગોની અસર થાય છે, તેમ બહારના સંજોગોની
અસર થાય છે. એ કારણથી જ કોઈ એમ ધારતો હોય કે
સ્થિતિ હમેશને માટે એક સરખી રહેશે તે ભૂલ કરે છે. જેણે
ખ સીખ્યા છે તેને સુખ અને દુ:ખ, તડકો અને છાંયડો, ચડતી
પડતી, કુદરતના ક્રમ પ્રમાણે મળે છે, અને તે સર્વે સાથે જે રહી
તે જ પોતાનું ચારીત્ર (Character) દ્રવ્ય બનાવી શકે છે.
દુનિયામાં મૃત્યુ થાય, સગાં સ્નેહીઓ સાથે લડાઇ થાય, અનેક
કારની નાણાં સંબંધી અસરો આવે, રોગો અને માંદગીથી
ભર્યું પડે, એવો દરરોજના બનતા બનાવો છે. તેમાંજ અડગ
રહું, તે દરેકની સામે થવું, તે છતાં મનની શાંતિ ન ખોવી એ
ચાથી બને એવું છે?

महो रम्या शय्या विपुलमुपधानं भुजलता
वितानं चाकाशं व्यजनमनुकूलोयमनिलः ।
स्फुर द्दीपश्चंद्रो विरति वनिता संगमुदितः
सुखं शान्तः शेते मुनिरतनुभूतिर्नृप इव ॥ १ ॥

भर्तृहरिः ।

ભાવાર્થ—પૃથ્વી એ જેની રમ્ય શય્યા છે, જેનું કોમળ ઓશીકું તેના હાથ છે, આકાશ જેનો ચંદરવો છે, અનુકૂળ પવન જેનો પંખો છે, ચંદ્ર જેનો પ્રકાશિત દીવો છે અને વૈરાગ્યરૂપી દેવી જેની સહવાસિની સ્ત્રી છે. એવા મુનિ અત્યન્ત વિભૂતિવાળા માફક સુખે નિદ્રા લે છે.

તેમ તમારે પણ સુખ દુઃખની સામે થતાં, અથવા બન્નેને સમાન ગણતાં શીખવું જોઇએ.

सम्पत्तौ च विपत्तौ च महतामेकरूपता ।

ભાવાર્થ—સંપત્તિમા તેમજ વિપત્તિમાં મહાન પુરૂષોની વૃત્તિ એકજ પ્રકારની હોય છે.

आपत्स्वेव हि महतां शक्तिरभिव्यज्यते न संपत्सु ।
अगुरोस्तथा न गंन्धः प्रागस्ति यथाग्नियतितस्य ॥१॥

ભાવાર્થ—મહાત્માનુ ખરૂં સામર્થ્ય આપત્કાળેજ પ્રકટ થાય છે. તે સામર્થ્ય સંપત્તિના વખતમાં નથી પ્રગટ થતું. અગરને દેવતામાં નાખ્યા બાદ જે સુગંધી નીકળે છે, તેવી સુગંધી, તે જ્યારે બાહર હોય છે ત્યારે નીકળતી નથી.

એ કારણથી મનની મક્કમતા અને પ્રતિરોધ શક્તિ ખીલવવીજ જોઇએ. જીવનમાં દરરોજ અને દરપળે સામે થવાનાં કારણો જન્મ પામે છેઃ રોગ થતાં તેને દૂર કરવા

આરામ કરે. તમે સુવાડી શકો [illegible] બીજ [illegible] શક્તિને [illegible] [illegible]

અવલોકનશક્તિ

તમારા બાળકના [illegible] ખીલવણી માટે બે [illegible] બીજી અગત્યની છે તે અવલોકન શક્તિની ખીલવણી છે. તેને દરેક ચીજ અને [illegible] [illegible] [illegible] તેને બારીકીથી નજરથી [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] અને [illegible] છે. [illegible] છે તે સમજ [illegible] અને તેને તમારા [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] અને [illegible] સમજ [illegible] અને [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] રીતે [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] રીતે [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] વિચાર[illegible] [illegible] [illegible] અવલોકન શક્તિની ખીલવણીથી તેને [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] શક્તિ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] છે, [illegible] [illegible] [illegible] છે. [illegible] [illegible] [illegible] અને બુદ્ધિ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] છે.

ચિત્રવાળા પુસ્તકો [illegible] [illegible] [illegible] જોઈને, [illegible] અને [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] દુકાનોના [illegible] [illegible] [illegible] જોઈને, [illegible] [illegible]

કબજે કર કરો.

કરો—તેને અમલમાં મૂકો: તે જો બરાબર રીતે અમલમાં મૂકાશે તો તમારું વર્તન એવા પ્રકારનું થશે કે તમને જશ મળશે: તમારા વેપાર રોજગારમાં કમાશો: તમારા દુશ્મનો તમારાથી દૂર થશે: તમારા નોકરો તમને ચાહશે.

તમારા પોતાના પર અંકુશ રાખો, એટલે બીજા પર અંકુશ રાખવાનું તમે જાણી જશો. જેઓ નોકરી કેમ કરવી તે જાણે છે, તેઓ હુકમ કેમ કરવો તે જાણી શકશે: તે માટે પહેલાં કામ કરતાં શીખો.

એ કામમાં ફતેહ મળે માટે તમારી શારીરિક શક્તિ મજબૂત બનાવો. દીર્ઘ શ્વાસોશ્વાસ લેવાથી તમારી શારીરિક શક્તિ ખીલશે. દીર્ઘ શ્વાસ લો. ઓક્સીજન જેટલા વધુ પ્રમાણમાં ફેફસામાં જશે તેટલા વધુ પ્રમાણમાં તમારું બળ વધશે. સવારે, બપોરે અને સાંજે દીર્ઘ શ્વાસ લો: દરિયા કિનારે જઈ દીર્ઘ શ્વાસ લો: તડકામાં ઉભા રહીને દીર્ઘ શ્વાસ લો. તમારી છાતી મજબૂત બનાવો: અને શારીરિક બળ વધારોજ. તેમ થતાં વિજય તમારોજ છે.

શક્તિનો સદુપયોગ.

ઉચ્ચ ચારિત્રવાન થવા માટે ઉપરની શક્તિઓનો કેવી રીતે યોગ્ય ઉપયોગ કરવો તે જાણવાની મોટી જરૂર છે. વખત, પૈસા બળ, મહેનત, મગજ વગેરેનો યોગ્ય ઉપયોગ કેવી રીતે કરવો તે જાણવાની ચારિત્રવાન મનુષ્યોને મોટી જરૂર છે. જેઓ ઉપલા દરેકનો નકામો ઉપયોગ કરતા નથી, અને યોગ્ય ઉપયોગ કરે છે, તેઓ કદી નિષ્ફળ થતા નથી અને હમેશાં વિજય મેળવે છે. તમારી બુદ્ધિનો, તમારી પાઈએ પાઈનો, તમારા દરેક શારીરિક

પ્રકરણ ૧૨ મું.

आकृतिर्गुणान् कथयति.

“ મનુષ્યની આકૃતિ, તેના ગુણો જાણવા માટે છે. ”

મનુષ્ય પરીક્ષા.

તમે બધી બાબતમાં જ હોંશીઆર થયા હો, પણ જ્યાં સુધી તમે મનુષ્ય સ્વભાવ પારખવાની, તેમનાથી થતી ઠગાઈઓથી બચવાની, તેમના હુમલાઓ અટકાવવાની અને બીજાં પ્રાણીઓ અને પશુઓને મદદ કરવાની શક્તિ પ્રાપ્ત કરો નહિ ત્યાં સુધી તમારી આવડતોનો કંઈ પણ ફળ નથી. દરેક મનુષ્યમાં, કોઈ પણ માણસ અને પશુના હુમલાથી થતાં નુકસાનથી બચવાનું બળ હોવું જોઈએ. પોતાનો બચાવ કરવો એ એક મનુષ્યની ફરજ છે. એ માટે તેણે મનુષ્ય પરીક્ષા, તેના ચહેરા, આંખ અને વર્તન પરથી કેવી રીતે કરવી તે જાણવું જોઈએ કે જેથી કોઈ પણ દગાબાજ કે ક્રૂર મનુષ્ય અને પ્રાણીના હુમલા સામે તે હમેશાં તૈયાર રહી શકે.

ઘણી વખત આપણે છાપાઓમાં લુચ્ચાઓ અને સોનેરી ટોળીનાં પરાક્રમો વિષે વાંચીએ છીએ. વળી કેટલીક વખત ઘણા શ્રીમંત અને ઉદાર ગૃહસ્થોને “ આસામીઓ ” માફક લુચ્ચાઓ ભોળવી જઈને લુંટે છે, તે પણ વાંચીએ છીએ.

તમારા જીવન દરમિયાન જગતમાં અનેક મનુષ્યોની પરીક્ષા કરવાની રીતિ, ચેન ચાળા, હાવભાવો ચહેરો વિગેરે બરાબર તપાસ કરવાની, તેનું અવલોકન કરવાની અને તે ઉપરથી મનુષ્ય સ્વભાવનું નિરીક્ષણ કરવાની જો તમે ટેવ પાડશો તો વખત જતાં દરેક માણસને જોતાં જ તેના ગુણદોષોની કલ્પના તમને આવશે.

“ મનુષ્ય કપાલ પર કે ચહેરા પર કાંઇ લખેલું નથી હોતું કે તેથી તેની કિંમત આંકાય એ વાત ખરી છે; પણ સારા ઈશ્વરી શરીર નીચે છુપાયેલા કસાઇ અને ક્રૂર આત્માઓ કરેલી કલ્પનાથી ઘણા દગાખોર અને ઉદાર મનુષ્યોના હૃદય પત્થર જેવા કઠોર થઇ જાય છે અને તેમનો દગાખોર અને ઉદાર સ્વભાવ ગર્ભ લાભ થાય છે, તેઓ જો મનુષ્યની પરીક્ષા કરવાનું જાણતા હોત તો આવું પરિણામ ન આવત. તેઓ તેના કપાળના ભોગ અને જાતેથી ઓળખાયા હતા, તેમ તેમની પોતાનીજ અવલોકન શક્તિની ખુબ હતી.

વળી મનુષ્યની પરીક્ષા કરવાની શક્તિ ખીલવવાની એ કારણથી જરૂર છે કે લાયકને લાભ મળે અને તેને જરૂર હોય તેવી મદદ અપાય. એવા ઘણાક–દુનિયામાં છે કે જેને મદદની જરૂર છે અને જો તમે તેમને પીછાની શકો તો તેમને જેમ લાભ થાય તેમ દુનિયાને પણ લાભ થાય.

તમારી મનુષ્યની પરીક્ષા કરવાની શક્તિ એટલે દરજ્જે ખીલવી જોઇએ કે જેથી ખરા મહાત્માઓને તમે તરત ઓળખી શકો, અને મદદ કરી શકો, એટલુંજ નહિ પણ તેમને મદદ નહિ મળે તે માટે તમને અફસોસ થાય. માટે તમારા ઉપર કેમ લાગણી નહિ સચારી શકો–જાણી બને તે તમારાં ધણીયાણી કે વ્હાલો મિત્ર કેમ ન હોય ? આ રીતે ખરા મહાત્માઓને મદદ આપવાનું તેમ

એ માટે [illegible] મિત્રો ! તમને [illegible] મનુષ્યની પરીક્ષા કરવામાં નહિ; પણ આકૃતિની અંદર રહેલ આત્મા રહે છે તે જાણવાનું અગત્ય છે. એ તમે શીખો અને વિચાર [illegible] તેમ છે. એ જાણવાથી તમને નિશ્ચય દુનિયાને જોતાં [illegible] થયા વગર નહિ રહે.

અમલ કરીને દરરોજ તમારી દૃષ્ટિ ખોલતાં તમારો દરેક અવલોકન કરી અને તે [illegible] તમારી [illegible] નિશ્ચય હવે કોઈ [illegible] નહિ અને તમને છેતરી શકે નહિ. એ [illegible] તમે કોઈ મનુષ્યને સારા [illegible] થઈ શકશો અને તેમને વિશ્વાસ આપી દુનિયાને ઉપયોગી બનાવી શકશો. એ રીતે તેઓ તમને [illegible] [illegible] અને [illegible] [illegible] થઈ શકે.

પરીક્ષાનો પાયો.

હવે આપણે [illegible] ! એ તમારે જાણવાની જરૂર છે.

જ્યારે કોઈ વ્યક્તિને મળવા આવે છે, ત્યારે તેના કયા ભાગનું [illegible] પર તમારી નજર પહેલી પડે છે તે તમારા ધ્યાનમાં છે ? તેના [illegible] પર કે [illegible] કે શરી- રની [illegible] કે તેના [illegible] ? કોના પર તમારી નજર પહેલી પડે છે ? એ [illegible] પર તમારી નજર પડતી [illegible] પણ તે [illegible] તેની "હલનચલન" (movements) છે, જે પર તમારું ધ્યાન ખેંચાય છે. તેના [illegible], તેના [illegible], તેના ચહેરા પર પસાર થતાં જુદાજુદા

ભાવો પરથી અને તેના ઝડપી અથવા ધીમાં પગલાં પરથી તમે કેટલીક કલ્પના બાંધો છો? તમે જે જુઓ છો તેજ તેના કુદરતી ગુણો છે અથવા લક્ષણો છે. તમે તેને જોતાંજ તેના લક્ષણો અને સ્વભાવ નક્કી કરો છો, અને તે સારો છે, નરમો છે; ડાહ્યો છે કે ગાંડો છે, તેનો ખ્યાલ બાંધો છો.

તેની ચાલ ઉપરથીજ, દરેક માણસના ગુણ તેને જોનાર નક્કી કરે છે, અને જેને મનુષ્ય સ્વભાવની પરીક્ષા છે તે તેનાં કદાચ ભૂલ કરે છે. મનુષ્યનો બહારનો દેખાવ અંદરના આત્માનુંજ પ્રતિબિંબ છે. પણ તે તેજ સમજી શકે છે કે જેને તે વિષે જ્ઞાન છે. એ માટે પોતાના પાડોશી, મિત્ર, સહચારી કે રસ્તે ચાલનાર કોઈપણ હોય, તેના લક્ષણોની પરીક્ષા તેના બહારના દેખાવ ઉપર મોટો આધાર રાખે છે, એ પ્રથમ સમજવાનું છે.

બહાદુર, સરલ સ્વભાવી અને હિમ્મતવાન મનુષ્ય સીધેજ માર્ગે ચાલે છે. તેના પગલા સીધાજ પડે છે. જેનો સ્વભાવ વહેમી, શંકાશીલ અને જેની ચાલ વક્ર હોય છે, તે [illegible] પગલા મુકે છે અને તે પણ [illegible] ઢંગના હોય છે. જેની ચાલ અસાધારણ હોય છે, તેના કામકાજમાં અનિયમિતપણું મોટે ભાગે જણાશે.

ઉપર જણાવેલી પરીક્ષા સામાન્ય અને તંદુરસ્ત માણસોને લાગુ પડે છે. જ્યારે રોગિષ્ટ માણસના વર્તનમાં [illegible] લક્ષણો હોવા છતાં મોટો ફરક પડે છે કેટલાક રોગથી પીડા[illegible] [illegible] પીડાતા, અશક્ત અને ઘડપણના [illegible] પોતા [illegible] ઓની ચાલમાં ઘણો મોટો ફરક પડે છે. [illegible] ઉપર અસાધારણ અકસ્માત આવી પડી હોયછે, તેઓના [illegible] લક્ષણોમાં મોટો ફરક પડી જાય છે.

જે માણસ અક્કલ અને ગુણ હોય છે તે [illegible]

ભટ્ટ એટલી કરે છે, અને દીર્ઘકાળ શરીરના ઘણા નબળીઆ ભાગ-માંજ હોય છે. એથી કરી રીતે ભેગાં સહન કરશો, ચોખ્ખા દિલનાં માણસો કુદરતી કાયદા આગળ કરી ચાલતા કરશો. અને કાયદા સુધી રાખી મઝા કરશો.

હડપચી પરથી પરીક્ષા.

નાનાં બાળકોની હડપચી નહિ જેવીજ હોય છે. મનુષ્યના શરીરનો કોઈ ઉછેર ખોરાક જેમ તે તેની હડપચી છે. પુખ્ત ઉમ-રનાં માણસોના હડપચી તે વૃદ્ધ થાય ત્યાં સુધી વધે છે. મૂર્ખાઓ અને કમ અક્કલ માણસોનાં હડપચી બરાબર ખીલેલી નથી હોતી. જે હડપચીનો હાડકો ... આગળ પડતો હોય તે એમ નક્કી જણવું કે તે માણસ દઢ સ્વભાવનો. અને મક્કમ મનનો છે. માં-સથી ભરેલી હડપચી લાગણી અને કલ્પનાશક્તિ મનાય એવાં માણસને હોય છે.

ઈન્સાફી માણસોની હડપચી પહોળી હોય છે, અને તેનું હાડકું દેખાઈ આવે છે. મોજ મઝા અને આરામ લેનારની હડપચી જાડી હોય છે, અને તેઓ મનુષ્ય સહવાસ ચાહે છે.

ચોખંડી ને હાડકાથી જણાતી દેખાતી હડપચી ધરાવનાર માણસ નિયમિત, ખંતીલો અને બહાદૂર હોય છે. ઉઘાડા માંસના ગોળ વાળા અને ગોળ હડપચી ધરાવનાર માણસો બહાદૂર હોય છે, અને તેઓ જબરા અને કોઈ નવું કરવાની શક્તિ ધરાવતા હોય છે. બારીક, સાંકડી અને અંદર પડતી હડપચી, બાયલાં માણસોને હોય છે. ક્રૂર અને અપ્રમાણિક. દગાખોરોની હડપચી સાંકડી અને ધારવાળી હોય છે, અને તેમનાં જડબાં ઊંડાં હોય છે. કંજુસ અને કરકસ-રિયાની હડપચી તીણી થની અણીવાળી હોય છે. એવાં માણસો લુચ્ચાં

હોય છે. રજનું માણસના નીચલા હોઠના ભાગ મોટો પડતો હોય છે. સમજણા અને ઉચ્ચ વર્તન ભાગના નીચલા હોઠ ઘણુંજ દેખાવડા, પાતળા અને નાજુક હોય છે; જો નીચલા હોઠ, બહાર, રાતા અને બહાર નીકળતા હોય તો તે માણસને મ. . . . . હોઠું જોઈએ. સ્થૂળ માણસના નીચલા હોઠનો વચલો ભાગ દબાતો હોય છે સામાન્ય રીતે બે નીચલા હોઠ બહાર હોય અને એવા બીજા હોઠ નથી ગોળ વર્તુલ ઘાટના હોય તો તે માણસ ઘણો ઉદાર હોય છે; એવા લોકોમાં માનનો પેસા નહિ હોય તોપણ ઘણું કામ કરી આપે છે. ઘણાને માટે અનેક મહેનત લે છે; અને ઘણાઓને મદદ લાગણ અને આશ્રય આપે છે.

જેઓનું મો નાનું અને હોઠ પાતળા અને ટીકા હોય છે તેઓ ઘણા ઉડા હોય છે અને બહુ થોડું બોલે છે; ખુલાસ મનુ- ષ્યોના ઉપરના હોઠના ખુણાઓ ઉપરથી ગોળ થતા હોય છે. ઉપરના હોઠના વચ્ચેના ભાગનો નાશ થતો ભાગ બાહર પડતો હોય તો તે માણસ ઘણોજ મગરૂર હોય છે.

કેટલાં, નકલી. . . . . આપે છે—જે ભાગર.ના ઉપરનો હોઠ બે ઉંચા હોય તો સમજવું કે તે પ્રેમી માણસ છે, અને બીજાં માણસો સાથે સારો સંબંધ રાખવા માગે છે. નાકમાંથી એ મો સુધીનો ઉપલા હોઠનો ભાગ બે ઇંચ અને અંદર પડતો ગોળ હોય છે તો, તેવા હોઠવાળો માણસ બીજાની નકલ સારી રીતે કરી શકે છે. ઉપરનો હોઠ લાંબો હોય તો તે ધરાવનાર માણસનો સ્વભાવ સ્વતંત્ર હોય છે,

જેઓ બીજાની નકલ કરે છે, તેઓ બીજાના વખાણ માટે છે; જેઓ સ્વતંત્ર મીજાસના હોય છે તેઓ પોતાના હૃદયના સંતો- ષથી ખુશ રહે છે.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

ચીકણા પાતલા ગાલ શરીરની નબળાઇ સુચવે છે. બહુ ગોલ નહિ, તેમ બહુ ભરાવદાર નહિ એવા ગાલ ધાર્મિક વૃત્તિ અને કલ્પનાશક્તિ સુચવે છે.

આંખના બહારના ખુણાની નીચેથી ગાલનું હાડકુ આગળ પડતું હોય તો તે માણસ બચાવ માટે હમેશાં તૈયાર હોય છે.

આંખની કીકીની નીચેથી ગાલનું હાડકું વધેલુ હોય તો તે માણસ હમેશા સાવધ હોય છે: તેને ઉંઘ વિશેષ હોતી નથી.

મો આગળથી ભરાવદાર ગાલવાળાની પાચનશક્તિ સારી હોય છે.

અણીદાર આગળ પડતા ગાલવાળા ઉંચા ચારિત્રવાન હોય છે.

આંખો પરથી મનુષ્ય પરીક્ષા.

(૧) બાહર પડતી આંખો કરતાં ઉંડી આખો વધારે હોશિયારી, સાવચેતી અને ચોકસાઇની નિશાની છે

(૨) ઝાખી આખો કરતા તેજસ્વી આખો વધુ સારી બુદ્ધિ સુચવે છે.

(૩) મોટી આંખવાળાં મનુષ્યો લાગણીવાળાં હોયછે, તેઓ વિચારશીલ તેમજ વધુ બોલકણાં હોય છે

(૪) ઝીણી આંખવાળા ઓછું બોલે છે અને દાનના ચાલવામાં ઠંડા હોય છે.

(૫) મોટી કીકી વાળી આખો ઉંચી નિર્મળ બુદ્ધિ અને સમજશક્તિ સૂચવે છે.

(૬) આખની કીકીની નીચે તથા ઉપર જો ધોળો ભાગ વધુ હોય તો તે કેટલેક દરજ્જે મૂર્ખતા સુચવે છે.

(૭) જેઓની આંખ ઉપર ભવાં બરાબર હોય છે તેઓ શાણા હોય છે.

(૮) જેઓની આંખો કપાળની સાથે સીધી લીટીમાં હોય છે તેઓ મંદ બુદ્ધિના હોય છે.

(૯) જેઓની આંખ નીચે માંસનો ભરાવો હોય છે તેઓ સારા વક્તા હોય છે.

(૧૦) જેઓની આંખ નીચે કાળી લીટીઓ અને ધાબાં હોય છે, તેઓ વિષયી તથા નબળી તબીયતવાળા હોય છે.

(૧૧) ગોળ આંખવાળા માણસો લાગણીવાળા હોય છે, પણ સારા વિચારક નથી હોતા

(૧૨) લાંબી આંખવાળાઓ ઉંચી સમજશક્તિવાળા હોય છે.

(૧૩) જેઓની આંખનું ઉપરનું પોપચું નીચે ઉતરતું હોય છે, તેઓ દુઃખી હોય છે. તેઓ વિચારવંત પણ હોય છે.

(૧૪) જેઓની આંખની કીકી ઉપરના ભાગમાં ખેંચાતી હોય છે તેઓ પ્રભુભક્ત અને પ્રેમી હોય છે.

(૧૫) નમ્ર સ્વભાવવાળાના આંખના ડોળા નીચે ઢળતા હોય છે; એવી આંખો ઠગબાજપણું પણ સૂચવે છે.

(૧૬) નિરાશાવાન મનુષ્યોની આંખોના પોપચાં ઢળતાં રહે છે.

(૧૭) અસ્થિર મનવાળાના ડોળા ફરતા રહે છે.

(૧૮) પ્રામાણિક માણસોની આંખો ઉંચે અને સામે જૂએ છે.

(૧૯) આનંદી આંખ તેજસ્વી અને દુઃખી ઝાંખી દેખાય છે.

(૨૦) આંખો એક બીજાથી દૂર હોય તો તે ભોળું દિલ અને સ્થિરશીલ સ્વભાવ દેખાડે છે.

(૨૧) જેઓની આંખો નજદીક પાસે હોય છે તેઓ દગાળુ હોય છે.

(૩) મગરૂર માણસોની ગરદન ધડાર થયેલી અને અક્કડ હોય છે.

(૪) લાંબી ગરદનવાળો સુસ્તાળનો સ્વભાવ ધરાવે છે.

(૫) ટુંકી ગરદન ધરાવનારને આરામ ગમે છે.

(૬) બેદરકાર સ્વભાવના મનુષ્યોનું માથું પાછળ નમતું હોવા છતાં ઊંચું હોય છે.

(૭) નમ્ર મનુષ્યોની ગરદન પાછળ થોડી વળેલી રહે છે, અને અક્કડ હોય છે.

અવાજ પરથી મનુષ્ય પરીક્ષા.

મનુષ્યના લક્ષણ જાણવાના કામે અવાજ પણ ઘણો અગત્યનો ભાગ ભજવે છે. કેમકે અવાજ પરથી તરતજ માણસની પરીક્ષા થઇ શકે છે.

ઉદાહરણ, સ્પષ્ટ અને મધુર અવાજ મજબૂત શરીરની નિશાની છે. આવા માણસોના ફેફસાં મજબૂત અને ઉત્તમ હોય છે.

બ્રેઈન અગાડીથી નીકળતો ચોક્કસ પ્રકારનો અવાજ તે માણસનો હોય છે કે જેને બ્હાર ફીરવુંજ ગમે છે.

ધીમો, નમ્રતો પણ ખુલ્લો અવાજ માનસિક નબળાઇ દેખાડે છે. જે લાંબા વખતમાં ઉશ્કેરાય જાય છે.

સ્પષ્ટ અવાજ ધરાવનાર ચોખ્ખા હૃદયવાળો હોય છે.

સ્પષ્ટ અવાજ ધરાવનાર, ચોખ્ખા હૃદયવાળા હોય છે; મધુર અવાજવાળાનો સ્વભાવ પ્રેમી હોય છે; સાધારણ અવાજ અને ધીરે ધીરે બોલવાની ટેવ, જેઓને હોય છે કે જેઓ લાગણીવાળા હોય છે; જેઓ અચૂક મધુર અવાજથી બોલે છે, તેઓ અંદરથી કમજોર હોય છે; મજબૂત અને ક્રૂર હૃદય ધરાવનાર મનુષ્યો ભારેથી

કપાળ પરથી મનુષ્ય પરીક્ષા.

(૧) પહોળા લાંબાં અને નાના કપાળવાળાં મનુષ્યો ઘણાજ મલિનવાળાં અને દુષ્ટ હોય છે.

(૨) ઉપલા ભાગમાં ખાસ ઉંચું અને ચીંધું કપાળ તત્વવેત્તાઓનું હોય છે.

(૩) લાંબાં કપાળવાળા અને જેઓના માથાનો પાછલો ભાગ ઉંચો હોય છે તેઓ જુલમગાર હોય છે.

(૪) અવલોકન કરવાની ખીલેલી શક્તિ ધરાવનાર મનુષ્યોનો કપાળની નીચેનો બે ભાગ વચ્ચેનો ભાગ વધેલો હોય છે.

(૫) જેઓના કપાળનો મધ્ય ભાગ બહારવાર હોયછે તેઓની યાદદાસ્ત ઘણી તીવ્ર હોયછે.

(૬) કપાળનો ઉપલો ભાગ ખીલેલો હોય તો તે કવી વિચારશક્તિ દર્શાવે છે.

(૭) હાસ્ય રસિક મનુષ્યોના ચહેરાના ઉપલા ભાગની આજુબાજુ વધુ ખીલેલી હોયછે.

(૮) જેઓના કપાળનો ઉપરનો માથાનો ભાગ ખીલેલો હોય છે તેઓ ઉદાર હોય છે.

ચહેરા ઉપરની રેખાઓ પરથી મનુષ્ય પરીક્ષા.

(૧) આનંદી મનુષ્યોના મોંના ખુણાઓ ઉપરની બાજુપર નમતાં હોય છે.

(૨) દુઃખી મનુષ્યોના મોંના ખુણાઓ નીચે નમતા હોય છે.

(૩) બે આંખની વચ્ચે અને નાકની ઉપર બે ત્રણ લીટી જેવી રેખાઓ ધરાવનાર હુકમ કરવાની વૃત્તિવાળા હોય છે.

(૪) કપાળમાં જેઓને ત્રણ ચાર છુટી પણ કાંઇક વાંકી રેખાઓ હોય છે, તેઓ ઉત્સાહી અને આશાવાન હોય છે.

(૫) ન્યાયી અને દયાળુઓનાં કપાળપર ત્રણ ચાર સીધી લીટીઓ હોય છે.

શરીરાવયવ પર પડતા ખાડા પરથી મનુષ્ય પરીક્ષા.

(૧) જો દાઢીના મધ્ય ભાગમાં ગોળ ખાડો પડતો હોય તો તે મનુષ્ય પોતાથી ઉતરતી જાતિના પ્રેમમાં અને સૌંદર્ય પર મોહ પામનાર હોય છે. કવિઓ અને નવલકથાકારોમાં આ ચિન્હ હોય છે.

(૨) ગાલમાં જો લાંબો ખાડો પડતો હોય તો તે સારા સ્વભાવની નિશાની છે.

(૩) ગાલના ખુણામાં ખાડા પડતા હોય તો તે આનંદી સ્વભાવની અને રમુજી મશ્કરાની નિશાની છે.

દાંત ઉપરથી મનુષ્ય પરીક્ષા.

(૧) લાંબા સાંકડા દાંત, નબળા મનુષ્યોને હોય છે.

(૨) પહોળા પણ ટુંકા દાંત સારા બળની નિશાની છે.

(૩) પહોળા પણ સારા દાંત, સારો સ્વભાવ સૂચવતા નથી.

(૪) ક્રૂર મનુષ્યોના દાંત મોટા અને અવ્યવસ્થિત હોય છે.

(૫) મધ્યમ કદના, સારા દેખાવના અને સરખા દાંત સારા સ્વભાવની નિશાની છે.

(૬) જે દાંતની આસપાસની ચામડી અને અવયવ સારા પ્રમાણમાં બનેલા રહેતા હોય અને તેનો રંગ હાથીદાંત પર જેવાં સારા રંગનો હોય છે તે બુદ્ધિ કૌશલ્યતાની નિશાની છે.

પરીક્ષા કરતાં રાખવી જોઈતી સાવચેતી.

ઉપર જે જુદી જુદી રીતથી મનુષ્ય પરીક્ષા કરવાનું જણાવવામાં આવ્યું છે, તે રીતિ વધુ ખરી છતાં તેમાં જુદા જુદા અવયવો વિષેની પરીક્ષાની રીતિ છે. તેનો ઉપયોગ કરતાં એ બીના યાદ રાખવાની છે કે દરેક અવયવનો બીજા અવયવ સાથે સંબંધ છે અને તેથી એક અવયવની પરીક્ષા કરીને કોઈ પણ નક્કી નિર્ણય કરવો જોઈએ નહિ; કેમકે એવું ઘણી વખત બને છે કે એક અવયવ ખરાબ હોય છતાં બીજો ઘણો ઉત્તમ હોય અને તેથી માત્ર

દુઃખમાં, તમે માગશો તેવું મળશે. જો ખરાબમાં ખરાબમાંથી સારું મેળવવાની ઇચ્છા કરશો, તો તે પણ મળશે; જો સારામાં સારામાંથી ખરાબ મેળવવાની ઇચ્છા કરશો તો તે પણ મળશે. પણ પાછલી વૃત્તિ ખીલવવાનું યોગ્ય નથી.

દરેકમાંથી સારું મેળવવાનો પ્રયત્ન આદરો; એ સિવાય બધાં તરફ દુર્લક્ષ કરો. એ રીતે તમે તમારા મિત્રોના સદ્ગુણો જોઇ લેતાં તેમના પરમ મિત્ર બનશો; વળી તમે તેમનું હૃદય સમજી શકશો, અને તે તમને સમજી શકશે. મતભેદ રહેશે નહિ; પ્રેમ વધશે.

બીજાનું હૃદય સમજવાથી અનેક મતભેદો દૂર થાય એ આ જ્ઞાનનો મોટો લાભ છે, કેમકે જો દુનિયા બધાં મતભેદો દૂર થાય તો દુનિયા સહજ સ્વર્ગ બનશે.

આપણે અને બીજા.

જ્યારે બીજાં મનુષ્યો આપણા વિચારથી જુદી રીતનું કામ કરતાં હોય છે ત્યારે આપણે ઘણી વખત એમ બોલીએ છીએ કે "જ્ઞાનીઓમાં જરા પણ અક્કલ નથી. તે એ રીતે કેમ કરે છે! હું હોઉં તો આમ કરું." આવી ટીકા ઘણી વખત સંભળાય છે, પણ તે બરાબર નથી. દરેક માણસ જો સ્વાર્થી ન હોય તો, પોતાની બુદ્ધિ પ્રમાણે સંજોગો અનુસાર સારામાં સારું જ કરવા ઇચ્છે હોય છે, પછી પરિણામ ગમે તેવું આવે. આપણી બુદ્ધિ અને તેની બુદ્ધિમાં જે ફરક છે તેનેજ સમજે આપણે તેની વિરુદ્ધ રીતે બોલીએ છીએ. વળી ઘણી વખત ઉપલા બનાવ કેવું કર્યું ઉત્તમ પ્રકારે થાય છે, અને આપણે જે રીત કરી હોત તે કરતાં આપણને વસ્તુતઃ પણ લાભ છે. પણ અમે જે કેવું છે કે એ

એમ પોતાને લાભ કરે તેમ દુનિયાને પણ મોટો લાભ કરી શકે, અને આનંદમાં રહી શકે.

આ રસ્તો તમને પોતાને પણ લાભ છે. એ તમે અમુક વેપાર કે ધંધો કરતાં હો, કે જે મને તમે લાભ નહિ દે, તે આ વિચારી તમે તમારી પોતાની ખાતર કરી દેવા વિચાર કરી શકો, અને એ રીતે તમારું કામ કરી શકો.

ઘણુ ભાગે જે બીજાના હાથમાં આવે છે તે વેપારી કેમજ નોકર અને મરે આગમચી છે. જેઓ તે ધ્યાનમાં લેશે તેઓ પૈસાદાર થયા વગર નહિ જ રહે.

તમારૂં બળ એક ઠેકાણે એકત્ર કરો.

જે મનુષ્યે પોતાની જીંદગીમાં ઘણા કામોની શરૂઆત કરી હોય, એટલે જે માણસ ઘણા કામોની અજમાયશમાં પડ્યો હોય તેનું એ બધા અગત્ય ધ્યાન આપી શકતો નથી કે તેનું નથી જીંદગીમાં ... હોય. ... તરફ ધ્યાન આપવાને બદલે એક ચોક્કસ ... પર પોતાનું મન રોકવું અને તેમાંજ પોતાની શક્તિઓ એકત્ર કરવી. જો તે તેમ નહિ કરશે તો તે "ઘરનો નહિ ને ઘાટનો નહિ" એવી સ્થિતિમાં મૂકાશે. તેની હાલત એવી થશે કે તે મધ્યમાં લટકી રહેશે અને કોઇના પૂર્ણ થશે નહિ. એ બધાંનાં સિદ્ધિ. ઘણા ઘણા વિષયમાં હોય છે તે તે બહુ સફળ નથી થઈ શકતા. પણ જો તેને અમુક રીતે કામમાં એકત્ર કરવામાં કરવામાં આવે અને તે બાદ તેને ઉપયોગમાં આવે તો તે કેળવણી ઠેકાણે એવી ... આપનાર શક્તિ મેળવે છે. એજ રીતે જો એકજ ચીજ—વેપાર—કે બાબત પર ચિત્તને રોકવામાં આવે તો તેમાં આગળથી લાભ થાય છે અને તેથી ભવિષ્યમાં મોટો લાભ થયા વગર નથી રહેતો. દુનિયાના કોઇપણ નામીચા આદમીનું જીવન ચરિત્ર તપાસો અને તમને માલુમ પડશે કે કોઇ એક ચીજ ... અસાધારણ પ્રકારે ઉત્તમ રીતે હસ્તગત કરી તેઓ ... છે અને ... છે. એમ ઘણુ બને કે ... સારો એકાદો ઘણુ ... વેપારમાં ... ધરાવતાં હોય પણ એ ઘણુ સાથે ... છે કે જો એ ...

બાળકને ભણવું અને તેનો અનુભવ થવો. પણ હાલના જમાનામાં તેવું કંઈ રહ્યું નથી. દરેક બાળકને પોતાની બાળવય, પ્રાથમીક અને તે બાદ વધારેની કેળવણી લેવામાં ગાળવી પડતી હોવાથી, તે બાદ પંદર વરસની ઉમ્મર સુધી કેળવણી પૂરી થઈ લાયક થઈ શકતો નથી, અને તે બાદ પણ જે તે અમુક વહેપાર ધંધાદિકને ત્યાં નોકરી કરી અથવા એવ. સ્થિતિની વર્ષો સુધી અનુભવ મેળવે છે, ત્યારે તે બાહોશ થઇ શકે છે. જેઓ આવો અનુભવ મેળવી શકે છે, તેઓ અનુભવથી તે બાદ જ્યારે કાબેલ થાય છે અને ઉંમરે તેઓ પુરા પ્રવીણ થાય છે.

પણ ખરા કંઈ એવી રીતે લાભ મેળવી નથી શકતા. કેટલાક કેળવણી બાબતનું સંપૂર્ણ જ્ઞાન મેળવ્યા વગર નોકરી કરવા જવાના કામને પૂર્ણ ભણ્યું માને છે તેઓ તે કારણથી જુદા જુદા ધંધાનું જ્ઞાન આપનાર વેપારી વર્ગોમાં વિચારી નહીં જોતા જ છે, અને ત્યાં દુનિયાના જુદા જુદા બારીઓ વગર કેમ ચાલે છે અને કેવી રીતે ચાલે છે તેનો અનુભવ લે છે, અને શિખી. તેનું શિક્ષણ આપે છે. ઘણાઓ આ જ્ઞાન મેળવવા બહારો વગર અભ્યાસ કરી રહે છે, પરંતુ ઘણા કંઈક મેળવી મેળવે છે, અને એ રીતે આખર વખતે તેઓ જાતથી પોતાનું લાભ લઈ લે છે. પણ આ રીતે બહુ લાભદાયી નથી. કારણ કે, ઘણાઓને જુદાં જુદાં ખાતાંઓમાં ભરે છે, તે બાળી બહુ તેઓ સમજે નથી. એક નવું સમજનાર મેળવે એક વેસ્ટમેન કરતા મહેનત વગર શું કારણથી મેળવે છે ? કારણ કે વેસ્ટમેનના જે મેળવે છે—આખા ખાતાને જાણનાર અથવા હોય છે. જો વેસ્ટમેન બાહોશ હોય તો કારણ વધી જાણી શકે છે, પણ જો તે મૂર્ખ હોય તો તે ફરોશનાં નુકશાન કરી બેસે છે. આ કારણથી એક

કામ પોતાના હાથથી કરવાનું હોય છે તે ઉપર ધ્યાન આપે છે, અને જો બીજા કામ ઉપર ધ્યાન આપવા જાય છે તો અથવા કોઈ વખત ગમતનો વિચાર—પોતે હાથ ધરેલા કામ દરમિયાન કરે છે તેનું—એવું પરિણામ કોઈ વખત આવે છે કે જેથી તેના શેઠને મોટું નુકસાન થાય.

હવે "શેઠ" શું કરી શકે છે તે જુઓ. તે અનેક નોકરો ઉપર ધ્યાન આપે છે—દરેકને જુદા જુદા હુકમ આપે છે—અનેક બાબતો ઉપર નજર રાખે છે—અને દરેક ઉપર કાબુ રાખી, પોતાના ધંધાની એવી વ્યવસ્થા કરે છે કે જેનાથી તે મોટો નફો મેળવી શકે. જો એ બાબતમાં તે ભૂલ કરે તો તે એવું નુકસાન કરી બેસે કે જે કદાપિ સુધરી ન શકાય.

હવે આ બેમાં ફરક શું છે તે જુઓ! એક મજૂર અથવા કારીગર માત્ર બે હાથ વડે પોતે કામ કરે છે, જ્યારે એક "શેઠ" અથવા મજૂર અને કારીગરનો ઉપરી—પોતાના હાથ ઉપરાંત વગર ગણતરી હાથ વાપરે છે, અને દરેક હાથ શું કરે છે તે ધ્યાનમાં રાખી શકે છે. તેને મળતા બધા હાથ નીચેના નોકરો એક સાંચા જેવા છે, જે તેના પર કાબુ રાખનારની મરજી મુજબ ચાલે છે.

સવાલ એ છે કે એક કારીગર કે મજૂરમાં "શેઠ"ની શક્તિ કઈ રીતે આવે? અનુભવથી એ શક્તિ આવે, એમ ઘણા કહેશે અને તેનું કહેવાનું સાચું જ હશે. પણ તે પૂરતું નથી. કેમકે અનુભવ લેતા વરસો વહી જાય છે.

ત્યારે એ વરસો ગુમાવવા નહિ તે માટે શું કરવું?

તેનો જવાબ એ છે કે જો દરેક કામની બારીક વિગતોનું, તેની ગોઠવણીનું અને તેના નિયમોનું જ્ઞાન દરેક કામની શરૂઆતમાંજ આપવામાં આવે તો અનુભવ લેવામાં વરસો વહી જાય નહિ.

કામ કરનાર સારું કામ કરી શકશે, તેમ "શેઠ"ને પણ ફાયદો થશે. નોકરે આ સંબંધમાં જે યાદ રાખવાનું છે તે એજ કે તેણે પોતાના "શેઠ"ને ફાયદો થાય તેજ રીતે કામ કરવું જોઇએ અને બહારની દુનિયા સાથે કામ પાડતાં પોતાના "શેઠ"ને નુકશાન થાય એવો એકપણ શબ્દ બોલવો જોઇએ નહિ.

નાનાં કામ

વળી દરેક શેઠે એ યાદ રાખવાનું છે કે નાનાં કામો—નજીવાં કામો—નાના નોકરોનેજ સોંપવાં, અને જવાબદાર માણસને મોટાં અગત્યનાં કામો સોંપવાં. અમુક ધંધામાં કેવી રીતે નફો થાય છે અથવા નુકશાન થાય છે તે નાના માણસોને નહિ સમજાય. તે તો અનુભવશાળીઓ જ સમજી શકે. ઘણાના વેપારમાં એક એક ચીજનાં એક એક પૈસો વધે કે ઘટે તો નફો નુકશાનમાં અને નુકશાન નફામાં ફેરવાઇ જાય. એ જાતની સમજ જવાબદાર માણસોનેજ હોય. ઘણી વખત એકાદ ભાવે માલ ખરીદી થયું અને વેચાય તે છતાં તેમાં નફો કેમ નથી તેનું શું કારણ? એક વેપારીને એવીજ રીતે વેપાર છતાં તેને નુકશાન જતું હતું તેનો ભરમ જડતો નહોતો છતાં તેને માલુમ ન હતો. આખરે તેના એક નોકરે તેને તે કારણ શોધી આપ્યું. તે એ હતું કે "ડેઝ" નામના વેપારની ચીજો ખરું અડધીની મુડીએ નાખતાં અને દશ દશ વરસના ખરીદે હતે. આથી તે પોતાના માલોને મડિનની મુડીએ નાખ્યા હોવાથી દગે અને પંચ દશ વરસ ભાવે વેચતો હતો.

ડેક અને નોકર.

વેપાર ધંધામાં આવી બાબતમાં દરેક દેખી જોઇએ. પણ ઘણી વખત એમ બને છે કે જ્યારે કોઈ પણ કામની બાબ

કામ કરનાર સારું કામ કરી શકશે, તેમ "શેઠ"ને પણ ફાયદાજ થશે. નોકરે આ સંબંધમાં જે યાદ રાખવાનું છે તે એજ કે તેણે પોતાના "શેઠ" ને ફાયદો થાય તેજ રીતે કામ કરવું જોઇએ અને બાહરની દુનિયા સાથે કામ પાડતાં પોતાના "શેઠ" ને નુકશાન થાય એવો એકપણ શબ્દ બોલવો જોઇએ નહિ.

નાનાં કામ.

વળી દરેક શેઠે એ યાદ રાખવાનું છે કે નાનાં કામો—નજીવાં કામો—નાના નોકરોનેજ સોંપવા, જ્યારે બાહોશ માણસને ઘણું અગત્યનાં કામો સોંપવા. અમૂક ધંધામાં કેવી રીતે નફો થાય છે અથવા નુકશાન થાય છે તે નાનાં માણસોને નહિ સમજાય. તે તો અનુભવશાળીઓ જ સમજી શકે. લાખોના વેપારમાં એક એક ચીજમાં એક એક પૈ ઘટે કે વધે તો નફો નુકસાનમાં અને નુકશાન નફામાં ફેરવાઇ જાય. એ બાબતની સમજ બાહોશ માણસોનેજ હોય. ઘણી વખત ઓછા ભાવે માલ ખરીદી વધુ ભાવે વેચાય તે છતાં તેમાં નફો થતો નથી તેનું શું કારણ? એક વેપારીનો એવોજ વેપાર છતાં તેને નુકસાન જતું હતું તેનો સબબ બહુ શોધ્યા છતાં તેને મળ્યો ન હતો. આખરે તેના એક નોકરે તેને તે કારણ શોધી આપ્યું. તે એ હતું કે "શેઠ" પોતાના વેપારની ચીજો ત્રણ મહિનાની મુદતે નાણાં ભરવાની શરતે અને રાા ટકા વળતરથી ખરીદતો હતો, જ્યારે તે પોતાના ગ્રાહકોને છ મહિનાની મુદતે નાણાં લેવાની શરતે અને પાંચ ટકા વળતર આપી વેચતો હતો.

શેઠ અને નોકર.

વેપાર ધંધામાં સારી મદદગાર શક્તિ હોવી જોઇએ. પણ ઘણી વખત એમજ બને છે કે જ્યારે જેની મદદ થવાની જરૂર

વિચાર કરવાની ટેવ.

વિચાર કરવા.

જે દરેક નોકર, વિચાર માગે છે, તે જેવા કેમકે કારકુન દુકાન વગેરે આ રીતે દરરોજ વિચાર માગે પોતાના કામની પાર કરવાની, ધ્યાન શક્તિ સુધરશે એટલે જ ઝીણી વિચાર કરવાની જરૂર નથી. પણ મોટી મોટી બાબતો ઉપર પાર કરી લેવી; અગત્યની બાબતે વિચાર ચોક્કસ બાબતો ઉપર ન કરવી અને એ રીતે જરૂરી બાબતો પર ધ્યાનની શક્તિ ખીલવવી. વળી એમ રીતે જે બાબતની જે વખતે જરૂર હોય તે જ વખતે તે પર આવે, એવી રીતની મગજની શક્તિ ખીલવવી એ અગત્યનું લક્ષણ. શરૂઆતમાં, જે બાબત ઉપર તુરત ધ્યાન આપવાની જરૂર હોય તે તુરત હાથમાં લેવી અને જો તુરત કરવું હોય તે બાબત મુલતવી રહે એવી હોય તો તેને એક રીતે નોંધ રાખવી કે તે વખતસર વખતે ધ્યાન પર આવે. એવી નીચલી બાબતો ધ્યાનમાં રાખે છે, તેઓની અગત્યની શક્તિ કાયમ જ રહે છેઃ—

(૧) હાથ ઉપરના કામ પર ધ્યાન.
(૨) સારી તંદુરસ્તી.
(૩) એકાગ્રતા.
(૪) વિચાર કરવાની ટેવ.
(૫) કામની ગોઠવણ.

વ્યવહાર પર કાબુ.

વેપાર ધંધામાં જે એક અગત્યની બાબત છે, તે વ્યવહાર પર કાબુ રાખવાની છે. વેપારને નુકસાન થાય એવી ભૂલો થાય તે વખતે દરેક વેપારીએ પોતાની લાગણીઓ કાબુમાં રાખવી જોઈએ અને ગ્રાહકોનાં સ્વભાવથી દોરવાઈ જવું નહિ. પોતાના કાબુ. ખાનગી અને સાર્વજનિક વ્યવહારો ઘેરે હાથ લેઈ લઈ

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

પૈસાદાર થવાની કળા.

આપણે તૈયાર નથી હોતા તે કારણથી આપણે અમુક તક માટે તૈયાર થવુંજ જોઈએ. તમે હમેશાંજ નોકર રહેવાને સરજાયેલા નથી. તમારે આગળ વધવુંજ જોઈએ, અને તે માટે તમારે તૈયારી રાખવીજ જોઈએ. જો તમે આગળ વધી ન શકો તો તેમાં તમારીજ ભૂલ છે—તમારે કોઈને પણ તે સંબંધમાં દોષ દેવાનો નથી. તમે એક વખત દઢ નિશ્ચય કરો અને તમારું ધાર્યું તમને એક વખત મળશે જ.

એ રીતે તમે શ્રીમંત પણ થશો.

જડવાદની દુનિયા.

એ બધાં પરિણામો જડવાદનાં છે પણ તેથી હું તે તરફ દુર્લક્ષ ન કરાય. કુદરત કોઇ પણ જગ્યા ખાલી નથી રાખતી. તમે પણ તમારા દરેકની દરેક જગ્યા ભરપૂર રાખો. કોઇપણ કે દરેક બાબત–પછી તે જડવાદની હો કે આત્માને લગતી હો–સમજીને ઉપયોગ કરો. તમે કુદરતની માફક બનો તેનું અનુકરણ કરો. જુની ઘરેડમાંજ [illegible] ન કરો. રેલવેનો ઉપયોગ કરો; તારનો ઉપયોગ કરો; તાર વગરના તારનો ઉપયોગ કરો; વિમાન–મોટરનો ઉપયોગ કરો. બેઠા સંતોષમાં પડયા ન રહો. જે બીજામાં છે તે તમારામાં પણ છે; તમે એવા સંતોષમાં પડયા ન રહો.

આગળ વધો.

આગળ વધવું એજ હુનર છે. હુનર એજ આગળ વધવું છે. એનો શબ્દનો અર્થ નહિ સમજવા [illegible] હોવાથી [illegible] ઉન્નતિ થતી નથી અને [illegible] [illegible] જણાય છે.

[illegible] નહિ [illegible] તમારો [illegible] આગળ વધવાનો [illegible] [illegible] અને [illegible] આગળ અને [illegible] વધવું જોઇએ.

[illegible]

[illegible]

તમે પણ તેમજ કરો.

તમે જો આખી દુનિયામાં પોતાને આગળ વધવા માગતા હો, તો અને તમારામાં કેટલીક સારી શક્તિઓ હોય તો તમારે તમારા પોશાક અને બહારના દેખાવ ઉપર ધ્યાન આપવું જ જોઈએ. જો તમે તેમ ન કરશો તો તે તમારી ઉન્નતિના આડે આવશે. તમારે સુઘડ અને સુંદર દેખાવા પ્રયત્ન કરવો જોઈએ—આખી દુનિયા [illegible] પરથી [illegible] એમ નથી—તેને બહારનો દેખાવ પણ જોઈએ છે-તેને સુધારો જોઈએ છે.

કોઈને પાસે જાઓ ત્યારે.

જ્યારે તમે કોઈ પાસે જાઓ ત્યારે એ વાત ધ્યાનમાં રાખજો કે તે તમારામાં શું જોઈ રહ્યો છે અથવા [illegible] છે તે [illegible] પ્રયત્ન કરજો. તે વખતે તમે જે રીતે બોલશો અને વર્તશો તે રીત ઉપર તમારી ઉન્નતિનો કેટલોક આધાર રહેશે. ઘણુંક [illegible] તિરસ્કાર [illegible] છે [illegible] કેટલાક [illegible] તમારે તમારું [illegible] ચાલવાની અને વાત કરવાની રીત શીખવાની જરૂર છે. એ બે [illegible] જેઓ [illegible] તેઓ [illegible] બીજાઓને [illegible] ખેંચે છે.

તમને [illegible] ટેવો હોય અથવા તમને [illegible] નહિ કરવાની [illegible] તેને છોડી દેવા વિચાર કરજો. તમને કેટલીક [illegible] તે તમે દૂર કરો. તેમ તેમ તમારી [illegible] તમારા દેખાવ [illegible] અને [illegible].

આપણા વખાણ લાયક છે, અને જેમનાં ઉત્સાહ, ખંત અને મનો-બળને પરિપૂર્ણ ક્યાં કોઈ માપ્યો નથી એવા જ શરૂ થી, ત્યાં તેઓ વિજય મેળવી બધુઓને પોતાની પાછળ ખેંચે છે, અને તેઓના સરદાર બને છે.

ઉત્તમ વિચારો અને ઉત્તમ આદર્શો, ઉત્સાહનાં અગ્નિના પ્રતાપથી, મનુષ્યોને જોર આપે છે અને તે વડે એવું સામર્થ્ય પ્રગટ થાય છે કે જેથી દુનિયા પણ ચકિત થાય છે. એમ જ્યારે જોન ઓફ આર્ક નામની સોળ વર્ષની ખુબસુરત છોકરી, ફ્રાન્સ દેશની તારણહાર થઈ પડી હતી અને મહાન સિકંદર માત્ર વીસ વર્ષની ઉમર વયે આખી દુનિયામાં મહાન કહેવાયો હતો. દુનિયાના મહાન પુરુષોની તવારીખ જુઓ, અને તેઓનો ઇતિહાસ પણ આ બીનાને સમર્થન કરનારજ જણાશે. તેઓએ કરેલાં તેઓ ધાર્યું નવનું કામ પણ તે પાર તે ઉપર મનન કરી ઉત્સાહ અને હિંમતથી તે નવનો પંથો પકડ્યો અને ખરીખરની ખાંતીથી અને બીજાઓ કરતા ઘણી મહેનતથી કરાર કર્યા વગર, જેઓ તે પાછળ મંડ્યા ન રહ્યા. તેઓમાં એક પ્રકારનો અગ્નિ પ્રજ્વલીત થયેલ હતો, જેવું તેઓના મનમાં એવો પ્રસંગ પાડ્યો કે જ્યારથી કામ કરો અને બીજાને બેઠા નહિ; તેને તેમ કરવો તો વિજય મળશે; પરિણામે તેઓએ દુનિયાને આશ્ચર્ય કરનારો વિજય મેળવ્યો.

ઉત્સાહનો અગ્નિ.

દુનિયાના ઇતિહાસમાં, સાહસોને લગતા પ્રસિદ્ધ વિચારોમાં અને દેશ કાળ અનુસાર ધાર્મિક બાબતોમાં ફેરફાર કરનાર સુધારકોમાં, ઉત્સાહનો અગ્નિ જન્મ પામેલ હતો. તેઓમાં તેઓ જે કરી શક્યા હતા? જો એ અગ્નિ પ્રજ્વલિત ન થયો હોત તો

એવાં મનુષ્યોનાં કાર્યો મોટે ભાગે ઉચ્ચ પ્રકારે જ થયા હોય છે. તેઓ એવી રીતે વર્તે છે કે તેમને કદાચજ ઠપકો મળે: તેમના મનોરથ ઉચ્ચ હોવાથી, તેઓ શુદ્ધ ભાવનાથીજ દરેક કામ કરી ફતેહ મેળવવા માગે છેઃ તેઓ બીજાઓ સાથેના વ્યવહારમાં પણ સત્ય માર્ગનુંજ અવલંબન લે છે, અને જો કે તેઓ સર્વજ્ઞ નથી તેથી દરેક કાર્ય ભૂલ વગરજ કરી શકે એ અશક્ય છે છતાં, તેઓની કદર કરનારા પણ કેટલાક હોય છે જ.

બાહોશી એટલે શું ?

પણ હાલમાં સર્વત્ર શું નજરે પડે છે ? જ્યાં જુઓ ત્યાં સર્વત્ર–દરેક દરેક ઠેકાણે–લોકો દેખાવને–બહારના ઢોંગને–ચાહે છે. મનુષ્યોને બહારનો દેખાવ ગમે છે–પ્રીતિ નહિ ઉત્તમમાં ઉત્તમ આત્મા ધરાવનાં કુરૂપ શરીરને લોકો ચાહતાં નથી, પણ સુરૂપ–સુંદર –શરીરમાં જો અધમમાં અધમ આત્મા હોય તો તેથી પણ આનંદ પામે છે. નાટકોના ખોટા પોશાકો અને વેશીયા છતાં મીઠા બોલનાર પાત્રો જેટલું ધ્યાન લોક સમુદાય ખેંચે છે, તેટલું ધ્યાન દુનિયામાં વિચરતા, ગરીબ અને દુઃખી છતાં સારા, શુદ્ધ પાત્રો નથી ખેંચી શકતા. કપડાંમાં પણ તેમજ છે. જેઓ ઉંચી કિમ્મતનો પોશાક પહેરે છે, તેઓ કરતાં ખીસ્સે ખાલી અને વાક્ચાતુર્ય કાઢી, ધરાવનાં ભપકાભર્યાં કપડાં પહેરનારને વધુ માન મળે છેઃ અને તેમની સોબત તરફ જન સમુદ આકર્ષાય છેઃ અને જો ચહેરો ખેંચાણકારક હોય તો વરનજ ઘણા તેની સોબત ઇચ્છે છે અને પૈસાનો પણ ભોગ આપે છે. ખોટા ઘરેણાં પહેરીને ભપકો કરનાર ઘરેણાં નહિ પહેરનાર કરતાં વધુ માન મેળવે છે. વર્તનમાં પણ તેમજ છે. જે સાદુ સાચ, તદ્દને ફડ બોલી દે છે તેના ઘણા દુશ્મન થાય છે, પણ જે ખુશામતના દરિયા ડોળનાર હોય તેને તો તેઓ બાહોશ કહે છે. આથી બને છે એમ કે ઠગવાની

તમને ભાર મૂકીને કહેવામાં આવે છે કે તમારાથી બને તો રામ જેવા-હરિશ્ચંદ્ર જેવા-ધર્મરાજ જેવા થાઓ, અને ખોટા કપટ અને મૃષાવાદ-જુઠાથી દૂર રહો. તમારી રાજી ખુશીથી કોઈપણ દંભી, ખોટા અને અસત્ય [illegible] વાક્યોને ટેકો આપો નહિ-અને જેઓ તેવા વિચારો અને કૃત્યો કરતાં હોય તેઓની સોબત કરતાં નહિ. તેમ કરવું તે તમારા આત્માને બહુ નબળો બનાવે છે. કુદરતી રીતે-સ્વાભાવિક રીતેજ વર્તો અને ઢોંગ કરતા નહિ.

શરૂઆતની પીછાણ.

દૃષ્ટાંત તરીકે તમે કોઈપણ મનુષ્યને પહેલા મળો અને તેની પીછા-ણની શરૂઆત કરો ત્યારે અથવા કોઈ માણસને કોઈ પણ વખતે મળો ત્યારે જે શબ્દો બોલો તે બહુ વિચારપૂર્વક બોલજો. " તમને મળતાં મને બહુ આનંદ થાય છે. " એવા શબ્દો બોલો તે પહેલાં તમારું હૃદય તપાસજો. શું તે શબ્દો ખરા છે ? શું તમારા હૃદયમાં તેમને મળ-વાથી આનંદ થાય છે ખરો ? જો આનંદ થતો હોય તો એ શબ્દો બોલવા તે ઠીક છે, પણ જો તેમ ન હોય તો એવા શબ્દો કપટથી ભરપૂર છે-એક જાતનું ખોટાપણું છે. આથી એવા ખોટા શબ્દો બોલવા કરતાં, તમારા હૃદયમાં જે વિચારો હોય તે જ શબ્દો રૂપે બહાર પાડવા એ શું ઉત્તમ નથી ? પણ દુનિયા તે માનતી નથી ? દુનિયા તો ખોટા શબ્દોને " એટીકેટ " વ્યવહાર ગણે છે એ ઢોંગને તોડી નાંખો, અથવા શાંત રહો અને કંઈ બોલ્યા વગર ચુપકીદી સાચવો.

એવી મુલાકાત બાદ, જો તમારો તે માણસ સાથેનો સંબંધ વધે તો, અને તે સંબંધથી તમને આનંદ થતો હોય તો, તે આનંદ ભલે શબ્દોમાં પ્રદર્શિત કરવો યોગ્ય ગણાશે. તેમ કરવાથી તમારી શુદ્ધ ભાવના પ્રગટ થશે.

તમે એવી રીતે વર્તો કે તમને કોઇ ખોટા માની શકે જ નહિ. તમને જુઠા અને વિશ્વાસઘાતી તરીકે કોઇ કહે તે કરતાં તમને કોઇ ગરીબ કહે તે વધુ સારૂં છે.

ખુલ્લા દિલથી વર્તો.

ખુલ્લા દિલે વર્તો. એવી રીતે વર્તો કે કોઇને તમારા શબ્દ ઉપર જરા શક સરખો પણ આવે નહિ. ધર્મ રાજા થાઓ-હરિશ્ચંદ્ર થાઓ. સાધુ જીવન ગાળનારા ગૃહસ્થો પણ એવું વર્તન બહુ મુશ્કેલી વગર ચલાવી શકે છે.

તમારા વિચાર કાબુમાં રાખો-તેને એક પૂજ્ય મૂર્તિ જેવા પવિત્ર ગણો. તેનો ઉપયોગ સારા-ભલા અને સર્વ હિતાર્થી કાર્યોમાં જ પ્રામાણિકપણે કરો. એમ કરીને તમે સત્યશીલ-સાચા-શાંત થઇ શકો. તમે પોતાને છેતરો નહિ. તમે પોતાનેજ સાચા નીવડો.

"સત્ય તેવો આચાર," "વિચાર તેવો આચાર." એ કહેવતો ઘણા વિચાર પૂર્વક લખાયેલી છે. પણ નીતિમાન થવા માગતા હો-નીતિનો દેખાવ માત્રજ ન કરવા માગતા હો-તો સત્યશીલ થાઓ-સાચા થાઓ. જો તમારે મોટું મિત્ર મંડળ ઉભું કરવું હોય તો, મિત્રોના વિશ્વાસનો ભંગ ના કરતા; જો તમોએ પ્રામાણિક પણે મેળવેલી ખ્યાતી હોય, તેને જાળવવા માગતા હો તો ખોટી રીતે કપટથી કે દગાથી, નાણું મેળવવાની-કમાણી કરતા ના. જો તમે એવું ઇચ્છતા હો કે પરમેશ્વર તમારી પ્રાર્થના સાંભળે, તો તમારી પ્રાર્થના ખરા દિલની હોવી જોઇએ. તેમાં માત્ર વખત અને સંજોગને અનુસરીનેજ અમુક પ્રકારની પ્રાર્થનાજ નહિ હોવી જોઇએ. તે સાચી હોવી જોઇએ: ખરા દિલની હોવી જોઇએ અને તમારા મનમાં પણ એવો ડર કે તેનો પસ્તાવો ન આવવો જોઇએ કે તમે અંતઃકરણમાં જુદા અને દેખાવમાં જુદા ભાવ ભજવો છો.

પ્રકરણ ૧૬ મું.

આત્મ વિશ્વાસ.

આગળ જે પ્રકરણો તમે વાંચ્યા તે ઉપર મનન કરો ને દરરોજ વાર કરો અને તેમાંની અગત્યની સૂચનાઓ તમારા દરરોજના કાર્યોમાં અમલમાં મૂકો.

જે સૂચનાઓ તમે અમલમાં મૂકશો તો તમે નવા મનુષ્ય થઇ રહેશો—જેને તમે પોતાને તમને ઓળખી શકો. અને તમારી આગળથી ઉદાસી બહાર આવશે, કારણ કે તે તમને આનંદના દરિયામાં તરાવશે.

પણ મને ખાત્રી છે કે હજી પણ તમે ખરેખરા મનુષ્ય નથી થયા. હજી તમે દુનિયાના સંજોગો-નિંદા, તથા વડાઇ અને આળસુ બનાવોના ગારદા નજરાઓ છો. હજી તમને તમારામાં વિશ્વાસ નથી. તમારા અંતઃકરણના તમને વિશ્વાસ નથી. એ માટે તમારે આત્મ વિશ્વાસ ખીલવવાની જરૂર છે.

એ આત્મ વિશ્વાસની શક્તિ મનની શક્તિ છે, જે દરેકમાં નાના મોટા પ્રમાણમાં હોય છે. તત્વવેત્તાઓ અને શીલસુફોએ " આત્મ વિશ્વાસ " ની જુદી જુદી વ્યાખ્યાઓ કરી છે, અને તેને જુદા જુદા નામથી ઓળખાવી છે. હું એને " આત્મ-વિશ્વાસથી બદલ ? " સ્વવિશ્વાસ "થી ઓળખાવીશ. આપણામાં

કરવાથી, આત્મિક અને માનસિક વિચારો કરવાથી, બીજાઓની સૂચનાથી તેમજ યોગની ક્રિયાઓથી, બીજની સહાય છે એ વિશ્વાસનો અર્થ વિચાર સ્વતંત્રતા માત્રજ નથી, પણ પોતાના [illegible] હું—આત્મા ઉપર અનેક વિશ્વાસ રાખવામાત્ર તેનું સાર્થક છે. તેને કોઈ પણ માર્ગે એક કામ કરવાનો નિર્ણય કરી [illegible] તમને આગળ વધવા—આગળ વધીને કામ કરવા—તેને [illegible] છે તે બસ તે આત્મ વિશ્વાસ છે

આત્મ વિશ્વાસ અને હીસ્યારી.

ઘણા માણસ મોટી મોટી શીખામણ કરે [illegible] જીવન જ હોય ત્યાં આકાશ બનાવી દે છે, આ આત્મ વિશ્વાસનું પરિણામ નથી. આત્મ વિશ્વાસ ધરાવતો મનુષ્ય મોટી મોટી વાતો કરતો નથી, ડંફાસ મારતો નથી—પણ તે પોતાનું કર્તવ્ય બજાવ્યે જાય છે અને તેનું કામજ તેની કિંમત આંકાવે છે. છાછરા મનના માણસો, મગરૂર આસામીઓ, જુલમગાર બાદશાહો અને ક્રૂર પાપીઓ જે પ્રકારનો જુસ્સો પ્રગટ કરે છે, તે આત્મ વિશ્વાસનું પરિણામ નથી. તેમાં બીજાની મદદ કે બીજાની ખુશામતિ. ક્યાંઇ ઓછ પણ હોતો નથી. તેમાં તો પોતાના આત્માના બળપર મક્કમ વિશ્વાસ હોય છે, જે અનેક શુભ કે અશુભ કાર્યોમાં મક્કમ વલણ પ્રગટાવે છે. એ બળ લોકમાં હોવું જોઇએ. જેઓની વૃત્તિ, એ આત્મ વિશ્વાસના પરિણામે સારાં કાર્યો મક્કમપણે કરવા તરફ દોરાય છે, તેઓ પોતાના માથાં ઉંચા રાખી શકે છે અને વેપાર રોજગારમાં પણ એવી આંટ મેળવી શકે છે કે જે અનંત પૈસા ખર્ચતા પણ મળતી મુશ્કેલ છે. જેઓમાં આત્મ વિશ્વાસનું બળ હોય છે, તેઓ કોઈ પણ નીમ લેખથી લેવાતા નથી, અને ખુશામત કરતા નથી

કરો અને તે બાદ બબ્બે વખત ફરી મનમાં નીચે પ્રમાણે બોલોઃ 'હું પોતે અનંત શક્તિ ધરાવનાર આત્મા છું. હું કેટલાક વિચારો ખાનગીમાં મક્કમપણે મનનું છું તે છતાં વ્યવહારમાં તે વિષે હું તેવી મક્કમતા બતાવી શકતો નથી એ મારી ખામી છે અને તે ખામી હું દૂર કરું છું—તે દૂર થાય છે. તે ખામી હું હવે ચાલવા દેશ નહિ.'

આવી રીતે થોડાક દિવસ વિચાર કરતાં તમને આત્મવિશ્વાસ આવશે: તમારામાં તમને વિશ્વાસ ઉત્પન્ન થશે અને તેમ થતાં તમે અદ્ભુત મનના–આત્મ વિચારના થશો.

નમ્રતા.

વર્તમાન જમાનાના સુધરેલા પાશ્ચાત્ય દેશોમાં જ્યારે અભિમાનનો ગુણ મનાય છે ત્યારે પૂર્વના દેશોમાં નમ્રતાના નામ હેઠળ એ ગુણને દાબી દેવામાં આવ્યો છે. "આપનો સેવક" "આપનો ગુલામ" "નમસ્કાર અને આભાર" "તમારો નિમકહલાલ નોકર" વિગેરે શબ્દો એ નમ્રતાની ખીલવણીના પ્રતાપે જન્મ પામ્યા છે, અને ઘણાઓ બાળકોને "અન્નદાતા" "મારા પ્રભુ" "માય લૉર્ડ" વિગેરે સંબોધનો સમજાવીને, બોલાવતા અચકાતા નથી. તેઓ આ નમ્રતાના પરિણામે ખુશામદી થઇ ગયા છે અને પોતાની શક્તિ–પોતાના આત્મ બળથી અજ્ઞાન રહ્યા છે. વખત જતાં એ નમ્રતા બાયલાપણાનું રૂપ લે છે, અને મનુષ્યોને બાયલા બનાવે છે. આ નમ્રતાના પ્રતાપે, ઘણા કુદરતી હિંમતવાન બાળકો બાયલા બની ગયા છે અને ઘણીક પવિત્ર સ્ત્રીઓએ શીયળ ગુમાવ્યું છે. આથી આ ખોટી નમ્રતા જો તમારામાંના કોઇમાં હોય તો

ઉપર જે વિચારો દર્શાવ્યા છે તેમ. એનો કોઈ પણ અર્થ સમજવાનો નથી કે આપણા સંબંધમાં જે કોઈ આવે તેનું અપમાન કરવું, તેને તુચ્છકારથી બોલાવવું, અને આપણે નવા ગામે એમ તેને દેખાડવું. એનો કેવળ હેતુ આ લખાણમાં છે જ નહિ.

કહેવાનું તાત્પર્ય માત્ર એટલું જ કે ખોટો વિવેક કરો નહિ; તમારી કિંમત ઓછી આંકો નહિ—તમને હલકા, કમાલ અને બીમારી માનો નહિ, અને બીજાને પ્રભુ, દાનેશ્વરી દયાળુ અને ઈશ્વરનું રૂપ ખોટી રીતે આપો નહિ. દરેકને તેના લાયકાત પ્રમાણે અર્ઘ્ય, કોશાશો અને માન આપો—પણ તેથી વધુ કે ઓછું નહિ.

કહેવાનું તાત્પર્ય એ પણ છે કે તમે તમારા મદ પણ તમારી લાયકાત કરતા વધુ કિંમત ન આંકશો તેમ લાયકાત કરતા ઓછી પોતાને મહાન વ્યક્તિ તરીકે ગણો ના; સંકોચ ન કરશો તેમ છકી જતા ના રહેશો; તમારી ગંભીરતાનો ત્યાગ ના કરશો, અને બીજાના ઉપર નહિ પણ પોતાના જ ઉપર—પોતાના આત્મ વિકાસ અને કલ્યાણ માટે વિશ્વાસ રાખજો. **એ ખરી ખાનદાની છે એ ખરી ફતેહ છે.**

કહેવાનું તાત્પર્ય એ છે કે તમે તમારી નીતિ છોડશોમાં; ખુશામતખોર બનશો નહિ; તોછડા ના બનશો; તમારા હાથ તળે મુકાયેલા દુઃખી અને ગરીબ લોકોપર જુલમ કરતા ના. તેમના તરફ પ્રેમથી જોજો અને તમારું સ્વમાન પણ જાળવજો. તમે અભિમાની થતા ના અને તે છતા આત્મ વિશ્વાસ રાખજો. એ આત્મ વિશ્વાસના આધારે જ હિંમતને અને સત્યનું અવલંબન લેજો; સ્વતંત્રતા અને મોભાનો ત્યાગ, સત્યને ભોગે કરતા ના.

“હું અમુક કામ કરવાની શક્તિ ધરાવું છું, તેથી હું તે કરીશ જ” એ શબ્દો હમેશા યાદ રાખજો. જેઓ અમુક શક્તિ

તમને પોતાને વધુ સારી રીતે ઓળખશો. હમણાં તમને શું છે તેનું તમને જ્ઞાન થશે અને તમારા હસ્તીનું પણ તમને દર્શન થશે.

આગળ વધો.

અત્યારમાં, જે વખતે હજુ જ્ઞાન તમને થયુ નહતુ ત્યારે તમે અંધકાર, અજ્ઞાન અને કેટલાક વખત પાછળ હઠવાની ઈચ્છા ધરાવતા હતા, પણ એ જ્ઞાન પ્રાપ્ત થવાથી તમે આગળ વધો. અટકશો નહિ અને અવિશ્વાસ નહિ લાવશો છતા હિંમતથી અધારામા ફરી પડતુ પણ મારશો નહિ. દુનિયાના મહાન ફિલસુફો, વિલિયમ, મર્ડનસો. અને મહાન મો. આ બધાને પરિપૂર્ણ અસલ ગણતા હતા પણ તમને તેમની ગરજ છે.

જ્યારે તમને આત્માની શક્તિઓના વિશ્વાસ થશે ત્યારે તમે હરેકને માટે ખાત્રીથી રાખી શકશો-તમે હરેકને માટે માગણી કરી શકશો. તમને હરેક વસ્તુઓના હક છે, અને તે માટે તમે માગણી કરવાનો હક ધરાવો છો. આપણે તે માટે આપણા આત્મા પાસે માગણી કરવી જોઈએ અને તેમા હરેક મેળવવાની ઇચ્છા. પણ આપણે તે જાણતા નથી, એટલે તે મળે ક્યાંથી ? આપણે આપણને ઓળખતા નથી, એટલે આપણા આત્મબળની આપણે કદર કરી શકતા નથી અને તેનો ઉત્તમ પ્રકાર ઉપયોગ કરી શકતા નથી.

એ શું છે ?*

હવે આત્મવિશ્વાસ શું છે તે સમજો. એ આત્મવિશ્વાસ એટલે તમારા શરીર અને મન ઉપરની શ્રદ્ધા માત્ર નહિ-પણ તે સિવાય જે-તું-સ્વ-રૂપાત્મા. નથી-જે અગમ્ય-અરૂપી અને નિરાકાર છે. તેમાં પણ સંપૂર્ણ શ્રદ્ધા રાખવી તે. આ જ ખરો-સંપૂર્ણ આત્મ-

---

* વાંચો. આત્મ વિજયનું પુસ્તક-પારસમણિ.

ચઢેલતર કરે છે, ઘણાજ થોડાઓ લાયક છે અને ઘણા [illegible] બુદ્ધિ ધરાવવા છતાં આગળ વધી નથી શકતા, ત્યારે તેમના કરતાં ઓછા હોંશિયાર ઓછા ઘણા માણસો તેમનાથી ઘણા આગળ વધી જાય છે. તેનું કારણ પુરુષાર્થ છે. વધેલ [illegible] આત્મ શ્રદ્ધા [illegible] પ્રમાણમાં [illegible], ત્યારે [illegible] ન [illegible] પ્રમાણમાં ધરાવતો હોય છે એટલો અર્થ એમ છે કે એક માણસ આત્મ શ્રદ્ધાની તંગીના કારણે [illegible] છતાં, [illegible] છે, ત્યારે બીજો ઓછો [illegible] માણસ તેના કરતાં આગળ વધી જાય છે કેમકે તેને પોતાની શક્તિ માટે ભરોસો હોય છે.

“ હિમ્મતે મર્દા ”

“ હિમ્મતે મર્દા ” એ કહેવત સઘળા સંજોગોમાં સાચી નથી હતી, પણ ઘણી બાબતોમાં તે આત્મશ્રદ્ધા રાખનારના સમર્થનમાં સો ખરીજ પડે છે.

જો તમને એમ લાગે કે તમે અમુક ચીજ કોઇ બીજા કરતાં વધુ સારી રીતે કરી શકશો તો તે કરોજ. પણ તમે ઘણા મોટા માણસ છો, અથવા તમારા જેવા બુદ્ધિશાળી કોઇ નથી, અથવા બીજાઓ તમારાથી હલકા છે, અથવા તમારે કોઇની દરકાર નથી, એવી માન્યતાથી તમારે તે કામ કરતાં અટકવું ન જોઇએ. “મને તે કરવું ગમતું નથી.” એમ કહી તમે નીંદ કહેતાં. એવી રીતે વર્તનારની નિરાશા કદી આશામાં ફેરવાતી નથી, તેમ તેને કદી ફતેહ મળતી નથી, વેપાર કરવામાં તે ફાવતો નથી, પરીક્ષામાં તે માન મેળવી શકતો નથી, સંસારમાં ઉંચો દરજ્જો મેળવી શકતો નથી, અને કોઇપણ કાર્યમાં વિજય મેળવી શકતો નથી.

[illegible]

[illegible]

મજબૂત મન રાખી શકે છેઃ કોઈપણ ખળભળાટ કરતાં નથી અને નિરાશ ન કરતાં અવિરત માટે આશાવંત રહે છે. પહેલા પ્રકારનો માણસ પોતાના ગુસ્સા અને નિરાશાના કારણે કદી કામ મેળવી શકતો નથી પણ ઉલટું [illegible] છે, [illegible] અવસ્થા એવા, [illegible] [illegible] નહિ [illegible] આવે તો તેનું [illegible] [illegible] છે અને તેનું [illegible] પણ તેને છોડી જાય છે.

[illegible] [illegible] પ્રકારનો જે માણસ પોતાની હિમ્મત ટકાવી રાખે છે તે [illegible] કરી શકે છે, પોતાનાં [illegible] ખપાવી દેતે નથી [illegible] [illegible] છે, [illegible] [illegible] નથી અને તેથી તેના [illegible] [illegible] છે. પરિણામે " [illegible] [illegible] ".

બે પ્રકારના મનુષ્યોમાં ફેરફાર.

ઉપર [illegible] બે [illegible] મનુષ્યોમાં [illegible] આ [illegible] છે. પહેલા પ્રકારના [illegible] [illegible] માણસ તે [illegible] [illegible] છે, [illegible] સહનશીલતા, દઢનિશ્ચય અને [illegible] [illegible] છે. દુઃખો સામે ટકવાના આ ગુણને બાહુબળથી [illegible] છે.

જેમાં [illegible] [illegible] [illegible] ઉપર [illegible] નથી " મનુષ્ય તો પ્રયત્ન [illegible] [illegible] છે," જે કામ તેનું [illegible] નથી, તે તેને [illegible] [illegible] કરીને પણ ખમવું તો જોઈએ. પરંતુ [illegible] તે ખમવાથી જેમ લાભ નથી તેમ નુકસાન છે. મોટું છેઃ તેથી તે ખમવાથી ઉપર મનનું સમતોલપણું જાળવીને ખમવામાં શું ગેરલાભ છે?

એ કારણથી જ્યારે પણ ગુસ્સાનું કે દુઃખનું કારણ મળે

લાગશે. તેથી ઉત્તમ એ છે કે સમજદાર બનીને કોઈ મોટું કામ કરી દેખો તો તમે તે કરી સુધારી શકશો નહિ અને તમારી હિંમત [illegible] થશે.

એ સુવિચાર [illegible] નેપોલિયન, [illegible] શ્રેષ્ઠ નીકળે અને [illegible] દરેક પ્રસંગે [illegible].

હવે તમારા [illegible] ઘણી મુશ્કેલીઓ [illegible] તમારી હિંમત [illegible] રહેશે. અને તમારા [illegible] તમારામાં અમીર જેવી અમીરાઈ પ્રગટ થશે અને તમારો સ્વભાવ પરમાર્થી થશે.

હસતા રહો.

દરેક દુઃખ વખતે રડો નહિ—ગભરાઓ નહિ—પણ હસો. આફત વખતે મોં હસતું રાખો. તમારું મોં હસતું રાખવાથી તમારામાં કુદરતી આનંદ જન્મ પામશે અને દુઃખના વાદળ વિખરાતાં જણાશે, તેમજ જરૂર વિખરાઈ જશે.

હસતી દરેક સ્થિતિ તમને અનેક બાબતોમાં ઉપયોગી છે. તેથી તમારી સારી દૃષ્ટિ ખીલશે અને આવતી આફતો સામે હસતે મુખે જોઈ રહી તેનો અટકાવી શકશો. જેને ફિલસૂફીની ખૂબીઓનું જ્ઞાન નથી, તેઓ વખતે સામાન્ય બનાવો સામે પણ ભાગે છે, જ્યારે આ પુસ્તક વાંચી તેમાંથી જ્ઞાન મેળવનાર સામાન્ય મનુષ્ય પણ [illegible]-

પારસમણિ યાને હૃદયતેજ.

" પારસમણિ યાને હૃદય તેજ " નામનું એક પુસ્તક
કર્તા અને પ્રકાશક મી. સાકરચંદ માણેકચંદ ધડીયાળી તર
અવલોકનાર્થે મળ્યું છે, જેનું અમે વેળાસર અવલોકન કરી શ
નથી, તે માટે અમે દિલગીર છીએ. પુસ્તક મજબૂત જાડા પુ
ભાવદર્શક ચિત્રવાળું અને સોનેરી નામવાળું છે, જેવી સ્થિતી હાલ
પ્રગટ થતા ઘણા પુસ્તકોની હોય છે, પણ આ પુસ્તકમાં અને બી
પુસ્તકમાં જે ધ્યાન ખેંચનાર તફાવત છે, તે એ છે કે આ પુસ
ઓમાં પ્રગટ થતા કેટલાક પુસ્તકો માફક નીરર્થક નથી,
તત્વથી ભર્યું છે.

પુસ્તકના નામનીજ સકલના તેની અંદર કોઇ ખરેખરૂં ત
હોય એમ દેખાડે છે. " પારસમણિ " નામના મણિનાં એવો ગુ
હોય છે કે જેને તે મણિ અડે છે. તે દરેક ચીજ સુવર્ણ–સો
બની જાય છે. સુવર્ણ એ દુન્યવી માયામાં સૌથી મોંઘી–અગત્ય
સુખ દુઃખમાં ખરેખર મદદ કરનાર પદાર્થ છે–અને તેજ રીતે
આ " પારસમણિ " સુખ દુઃખમાં ખરેખર મદદ કરનાર, આ
અને સંતોષ દૂર કરનાર, મનુષ્યને સુખના ખરે માર્ગે ચઢાવન
એમ કહેવામાં જરા પણ અતિશયોક્તી નથી.

આ " પારસમણિ " નું પુસ્તક નવલકથાનક નથી,
મનુષ્યને પોતાના જન્મનું સાર્થક કરવા માટે, માર્ગ શીખવન
તત્વજ્ઞાન વિચારવાળું પુસ્તક છે.

તમામ સર્વે જીવો સુખ મેળવવાની ઇચ્છા રાખે
નિયાના દરેક ભાગ પર નજર કરતાં એ બીના સર્વત્ર માલ
પડશે કે જગતમાં દુઃખ, દુઃખ અને દુઃખજ છે. જન્મ લેના
દરેક જનમાં એવો કોઇપણ નહીં હોય કે જેને દુઃખ કે વિપત્તી
અનુભવ થયો નહીં હોય. અનેક પ્રકારની ચિંતાઓ થઇ ન હો

મનુષ્યને કંઈક અંશે પોતાના આત્મજ્ઞાનનું ભાન કરાવી આત્મશ્રદ્ધાનો પાઠ શીખવનાર, અરદેશ કરાથે અને નેટ મળેલા આ પુસ્તકનો અમે સાભાર સ્વીકાર કરીએ છીએ. આજ કાલ હીંદીઓને પોતાના સ્વરૂપનું ભાન ઘણે અંશે આવ્યું છે. ભય, ભ્રમ રાદ અને પોતાની નબળાઈઓ કે જે આપણા આખી જીવનને નીરાશાથી ભરી દે છે તે સમય આપણી ગયેલી શ્રદ્ધાને પછી લાવે અથવા તો જવા તઈયાર થઈ રહેલી શ્રદ્ધાને ટકાવી રાખે એવા વચનોથી આ પુસ્તક ભરપુર છે. આવી જાતના પુસ્તકો અંગ્રેજી ભાષામાં ઘણાંએક છે; આપણા સાહીત્યમાં વર્તમાન સમયે આવા પુસ્તકોની ખામી જરૂર છે અને લેખક કંઈક અંશે પણ એ જરૂર પુરી પાડી છે. ગુજરાતી વાંચનારાઓએ જે વીષયપર ઓછું લક્ષ આપ્યું છે તેવા વીષયને ઉપાડી લેવામાં રા. ધડીઆળી ખરેખર ધન્યવાદને પાત્ર છે. હાલને વખતે જ્યારે આપણે સ્વરાજ્ય માટે તૈયાર થતું હોય, ઘડીતર બહાદુરી વાતો વીસારે પાડી જનસમાજ જેથી સચેત થાય, તેમનામાં આત્મશ્રદ્ધા ઉદય પામે, હીંમત્તુ ઉપડી જનસમાજ નવી રોશનીને જોતો થાય, સંજોગોની પરીસ્થિતી ઓળખી તેને જીવના શીખે એવું સાહિત્ય પ્રસરવાની ખાસ જરૂર છે. એવું આ પુસ્તકમાં ઘણું હો. ઉપોદ્ઘાતના લેખક રા. વા. મો. શાહ કહે છે તેમ 'સામાન્ય મનુષ્યને આત્મ શ્રદ્ધાનો પાઠ શીખવવામાં આ પુસ્તક સારી રીતે ઉપયોગી થઇ પડશે' એમ અમે પણ માનીએ છીએ.

હિંદુસ્થાન અઠવાડિક તા. ૨૮ મી માર્ચ સને ૧૯૨૦.

રચનાર અને પ્રસિદ્ધ કરનાર ઝવેરી સાકરચંદ માણેકચંદ ધડીઆળી. કિમ્મત રૂ. ૦-૮-૦ પૃષ્ટ સંખ્યા ૨૫૬. તૃષ્ણા પ્રબળ ઇચ્છા, વિજળી હેલેન વિલ્હેમેન્સનું આત્મજ્ઞાન, વિચાર બળનું પરિણામ, દુઃખ, શ્રીમન્ત કેમ થવાય? વિચાર બોલવાં વગેરે પ્રકરણો એકંદર ૧૪ પ્રકરણો આ પુસ્તકમાં ચર્ચેલાં છે. પ્રકરણોના આ મથાળા ઉપરથીજ સમજી શકાય છે કે આ પુસ્તકમાં મનુષ્યના અંતરને ઉન્નત બનાવનારા વિષયો આવેલા છે. અને એમાંના કેટલાક વિચારો વાંચી ગયા છીએ અને તે અમને આનંદદાયક જણાયા છે. જેઓ સદ્બોધ મેળવવા ઇચ્છતા હોય તેવા મનુષ્યોને આ પુસ્તક અવશ્ય કરીને ઉપયોગી થઇ પડશે.

મહાવીર-શાસન. વર્ષ ૧ પુસ્તક ૧૦ માહ ૧૯૮૮.

લેખક અને પ્રકાશક ઝવેરી સાકરચંદ માણેકચંદ ધડીઆળી મિરઝાસ્ટ્રીટ, મુંબઈ કિંમત ૦) ... પાનાં વિભાગોમાં આત્મા, મન, ઇચ્છા, વિચાર, નખ વિગેરે વિષયોને પ્રગતિ વિચાર સરણીને આધારે આ પુસ્તક લખાયું છે. આપણ-નામથી-પશ્ચિમના વાતાવરણોને સમજ કરવા માટે તેવા ... આ યોગ્યતામ ઘણું સારૂં ખાતામાં આવ્યું છે.

આ દ્રષ્ટિએ આ પુસ્તક મહાન ઉપયોગી થશે. હિંદમાં પુરૂષાર્થવાદની ઘણી ખામી છે. પુરૂષાર્થના સિદ્ધાંતોનો પ્રચાર કરી પ્રજાને સ્વાશ્રયી બનાવે એવું સાહિત્ય મોટા પ્રમાણમાં ફેલાવવાની મોટી અગત્ય છે. આ પુસ્તક તે લેને માટે ભૂમિકારૂપ કરી શકાય અને એ માટે લેખકનો પ્રયાસ ધન્યવાદને પાત્ર ખરો.

આરોગ્ય (અમદાવાદ) પુસ્તક ૧ લું કિરણ ૨ જું માગસર ૧૯૮૭

વાંચીશકે મનોયોગ કરી ઉત્તમ છે, જે ઘણુ ઉત્તમ ધ્યાન ખેંચ-
નારો છે.

લેખક જણાવે છે કે આ પુસ્તકમાં આપેલાં ઉપદેશોથી [illegible] [illegible] [illegible] થાય છે અને તે કારણથી આવા પુસ્તકો [illegible] [illegible] [illegible] નહીં. આ પુસ્તકનું નામ આત્મશક્તિ છે કે જે Will (ઇચ્છા શક્તિ) માટે વપરાયેલો શબ્દ છે. આપણી બુદ્ધિને [illegible] શક્તિનો [illegible] [illegible] [illegible] ઉત્પન્ન થાય છે—એથી [illegible] છે અને [illegible] [illegible] વિરુદ્ધ [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] છે. ઇચ્છા શક્તિ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] શક્તિ [illegible] ઇચ્છા શક્તિ દુઃખ અને સંકટોને [illegible] [illegible] [illegible] શકે. ઇચ્છા શક્તિ [illegible] આદિ જે [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] તેનો આનંદ [illegible] [illegible] [illegible] શક્તિમાં [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] શક્તિને છે અને શક્તિનું [illegible] " Will (ઇચ્છા બળ) છે. Will ને [illegible] [illegible] શક્તિ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], મનોનિગ્રહ ધ્યાન આદિ સાધનોનો ઉપયોગ કરી શકાય.

એ શક્તિ મેળવવી તેને દરેક મનુષ્ય ઇચ્છે છે, તેથી આ પુસ્તકને ઘરે ઘરે ફેલાવવામાં આવ્યો છે, જે વાંચવું અને તેનો અભ્યાસ કરવા અમે દરેકને ભલામણ કરીએ છીએ.

આત્માનંદ પ્રકાશ. સંવત ૧૯૭૦ કારતક.

પારસમણિ અને ચંદ્રવેલ.

લેખકનો આ ઉદ્દેશ મહિમાની જેવી રીતે [illegible] કરી તથા દુઃખ એ ખોખરૂં દુઃખ છે કે જેમ એ બે પ્રશ્નો [illegible] આપવાનો છે. પહેલાં પાંચ પ્રકરણો અતિશયોક્તિ [illegible] વિલિયમ [illegible] ને [illegible] પાદરી નામના પુસ્તક [illegible] લેવામાં આવ્યાં છે. પણ પછીનાં પ્રકરણો લેખકે સ્વતંત્ર રચ્યાં છે. [illegible] ઉપયોગ પ્રકારો સ્વાભાવિક રીતે સારા છે. "નોંધની અને [illegible] [illegible] પ્રસંગ [illegible] નહિ [illegible] સાહિત્ય થવાનું કરે છે, [illegible] વિજય [illegible] હો,–તેગદી હો–એ [illegible] નીતિ [illegible] પણ મનુષ્યના સારી [illegible] આવો [illegible] છે–[illegible] છે. લેખકનો ઉદ્દેશ " [illegible] મન [illegible] તેને તે જોયા છે તેવા [illegible] છે [illegible] સિદ્ધાંતનો આપણને [illegible] કરાવવાનો છે, તે [illegible] થયો છે.

સાહિત્ય ઓકટો. ૧૯૨૦.

પારસમણિ અને ચંદ્રવેલને [illegible] ઉપયોગી વધાવેલ છે, અને તે [illegible], [illegible], સરલ અને સરસ [illegible] [illegible] [illegible] છે એમ કહેવામાં અતિશયોક્તિ નથી.

ઉપાધ્યાયજી ચોથીચંદજી આચાર્યજી.

[illegible], મન, બુદ્ધિ, [illegible], [illegible] અને એવી [illegible] અનુભવ [illegible] આનંદોની [illegible] [illegible] ગુજરાતી સાહિત્યમાં ઓછાં છે. [illegible] પુસ્તકો [illegible] આપણા [illegible] થાય તો તે ઇચ્છવા યોગ્ય છે. [illegible] શ્રીવિજયધર્મ સૂરિશ્વરના શિષ્ય વિદ્યાવિજયજી.

અને તો [illegible] [illegible], નવીન કે [illegible] સુધારવા, [illegible] ઉન્નત કરવા માટે વાંચનારને સારું ઉપયોગી નીવડશે.

પન્યાસજી શ્રીકેશરવિજયજી ગણિ.

પારસમણિ યાને દરવેશ.

લેખકનો મૂળ ઉદ્દેશ ગરીબાઈને કેવી રીતે દૂર કરી શકાય, તથા દુઃખ એ ખરેખર દુઃખ છે કે કેમ એ બે પ્રશ્નનો ઉત્તર આપવાનો છે. પહેલા પાંચ પ્રકરણો અંગ્રેજીમાંથી મિસિસ દેવન વિલમેન્ટ કૃત એ ઈન્ટરેસ્ટ ઓફ પાવર્ટી નામના પુસ્તક ઉપરથી લેવામાં આવ્યાં છે. પણ પાછળના પ્રકરણો લેખકે સ્વતંત્રપણે લખ્યાં છે. સ્વતંત્ર લખેલાં પ્રકરણો સ્વાભાવિક રીતે સારાં છે. "મોહિની અને આકર્ષણનું" પ્રકરણ માણસને બીક નહિ સાહસિક થવાનું કહે છે. ને બીક લાગનાર માણસ વિજય આપવી શકે,—નિડરતી શકે—એ નક્કી ચોક્કસ રીતે બીજા પ્રકરણોમાં પણ મનુષ્યના સાચી મોટાઈ અને અપને જગાવાનો જોર છે—અપાયો છે. લેખકનો ઉદ્દેશ "માણસનું મન અથવા હૃદય જેને તે જોયો છે તેવો બનાવે છે"—એ સિદ્ધાંતનો આપણને સાક્ષાત્કાર કરાવવાનો છે, તે આ ગ્રંથથી પાર પડ્યો છે.

સાહિત્ય એપ્રીલ ૧૯૨૦.

પારસમણિ યાને દરવેશને એકાદશ ઉપમાઓ યથાયોગ્ય છે, અને તે સાયુજ્ય, સામીપ્ય, સારૂપ્ય અને સાલોક્ય ચતુર્વિધ મુક્તિનું નિમોનમ દ્વાર છે એમ કહેવામાં અતિશયોક્તિ નથી.

કૃપાલવાલા યોગીરાજશ્રી બાલકૃષ્ણજી.

આત્મા, મન, બુદ્ધિ, હૃદય, સ્વપ્ન અને એવી બીજી અનુભવ સિદ્ધ બાબતોના ચર્ચાવાળાં પુસ્તકો ગુજરાતી સાહિત્યમાં ઓછાં છે. આવાં પુસ્તકો કેળવણી ખાતામાં દાખલ થાય તો તે પ્રશંસવા યોગ્ય છે.

જૈનાચાર્ય શ્રીવિજયધર્મ સૂરિશ્વરના વિદ્વાન શિષ્ય વિદ્યાવિજયજી.

મને તો પત્રનું ગમ્યું, નસીબ કે ભાગ્ય સુધારવા, હિંમત—ઉત્સાહ વધારવા માટે વાંચનારને સારું ઉપયોગી નીવડશે.

પન્યાસજી શ્રીકેશરવિજયજી ગણિ.

એ પુસ્તકમાં સાદી અને સરળ ભાષામાં જે સલાહ આપવામ આવી છે, ને જે જે માર્ગ બતાવ્યા છે, તે મુજબ જો કોઇ માણુસ વર્તે તો જરૂર તેને પારસમણિ હાથ લાગ્યા જેવોજ લાભ થાય

મુંબઇની સ્મોલ કોઝ કોર્ટના વડા જજ સાક્ષર રત્ન
શ્રી કૃષ્ણલાલ મોહનલાલ ઝવેરી. એમ. એ. એલ. એલ. બી.

પારસમણિના જે કેટલાક પ્રકરણો હું વાંચી શક્યો હતો તે ઉપરથી હું તેને સજીવ છતાં અજ્ઞાન અને આલસ્યની જડતાના યોગે નિર્જીવ થયેલા મનુષ્યરૂપ લોહને " સમ્યક જ્ઞાન " અને " સમ્યક ચારિત્ર " સ્વરૂપ તેજસ્વીગુણોથી પ્રદીપ્ત કરી સજીવન સુવર્ણ બનાવનાર, મૂર્તિમાન પારસમણિજ કહું છું.

' મહાવીર ' અને " જૈન સાહિત્ય સંશોધકના " વિદ્વાન
તંત્રી મુનિરાજ શ્રીજીનવિજેજી.

ગુજરાતનો ઉદય થવા માટે ગુજરાતી પ્રજાનો ઉદય થવો આવશ્યક છે, અને તે ઉદયનું પ્રથમ કારણ જે સામાજિક સાહિત્ય, તેનો અભાવ હોય તો, ઉદયની આશા ક્યાંથી રખાય? આવા અનેક પુસ્તકો રચાવાની આવશ્યકતા છે.

બેરીસ્ટર શ્રીરંજીતલાલ હરીલાલ પંડયા બી. એ. એલ. એલ. બી.

ખરેખર પુસ્તકનું લખાણુ તથા રહસ્ય ઘણુંજ દીર્ઘદૃષ્ટીથી લખેલ છે. તે માટે આપને ધન્યવાદ ઘટે છે.

બાબુ સાહેબ ભગવાનલાલજી પનાલાલજી.

It is refreshing to find that this book teaches us to dig deep into our souls for wells of everlasting purity & power. I hope it will open their eyes to the most universal misery & unhappiness in which all humanity is plunged & bring home to them, as a remedy for all evil, the need of contentment & cleanliness in our inner & outer life.

Jagmandar Lal Jaini, Bar at-Law.
& Judge, High Court, Indore.

Delighted to look over at a friend's your પારસમણિ.
પંડિત લાલન.

" કેમ પૈસા વિના [illegible] ને આ પારસમણિ. [illegible] સાથે સરખા [illegible] સ્પર્શ કરાવે તેની [illegible] [illegible] રહે નહિ.
મા. આઠેકભાઇ કહાનજી કવિ.

'પારસમણિ' [illegible]. [illegible] એ [illegible] " છે. અતિ સુન્દર અને માનવ હૃદયને તો [illegible]. 'પારસમણિ' [illegible] પડે એમ છે.

પ્રસિદ્ધ લેખક વિચારક શ્રી ભગવાનલાલ ઝવેરીલાલ.

લેખકની નેમ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] દયા ઉત્પાદ [illegible] છે અને " [illegible] એમને [illegible] [illegible] મૂકી ભરી " પર ઉપર [illegible] " એ પણ [illegible] અને [illegible] રાખવા [illegible] છે.

ભારતીય જ્યોતિષ ૨

જ્યોતિષના વિષયોને ચર્ચતું

પહેલી પંક્તિનું માસિક.

આ માસીકમાં રમળશાસ્ત્ર, વિશ્વરચના, મુદ્રા
જ્યોતિષના ચમત્કારો વિગેરે અનેક વિષયો ચર્ચ

આ માસિકના ગ્રાહકોના સવાલના જવાબ મફત અ

લખો.—ભારતીય જ્યોતિષ ચંદ્રોદયના આધિપ

મણીશંકર હરીશંક

હીપ્નોટીઝમ

અને

મેસમેરીઝમ

સંખ્યાબંધ ચિત્રો સાથેનું તમારી ઘ.

સુશોભિત પુસ્તક.

વશીકરણ અને આકર્ષણ વિદ્યાનો ભેદ

ખુલ્લો કર્યો છે.

છપો

શ્રી સાકરચંદ માણેકચંદ

પારસીગલી, મીરઝા